Any I GENER, 1946 Núm. 1

LA NOSTRA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL

SUMARI

AVELÍ ARTÍS: Crisi de sentiment racial. — JAUME ROIG: Mirades des de la proa. — MANUEL DURAN: La Verge angoixada. M. SANTALÓ SORS: Josep Comas i Solà. — CARLES ESPLÁ: Viatge nostàlgic a les platges del Postiguet. — A. TONA I NADAL-MAI: Berenguera Berenguer, de Barcelona, emperadriu de les Espanyes. — VICENÇ RIERA LLORCA: La justícia a l'illa. — Dr. JESÚS C. ROMERO: Quatre anècdotes de Pau Casals a Mèxic. — A. ARTIS GENER: El pla de la calma. — RAFAEL TASIS: Carta de París. CARLES PI-SUNYER: Capvespre de ciutat. — JAUME MIRAVITLLES: Carta de Nova-York. — PERE COROMINES: La Muga.

Reproducció de textos de JOAN MARGARIT; Dr. PERE BOSCH-GIMPERA; "REVISTA DE CATALUNYA", París

CRONICA. — *Els catalans a Anglaterra*, per Jaume Ribas; *Nota de l'editor; Nicolau d'Olwer a Mèxic; Els Llibres i els Autors*, per J. R.-T., R. M., A. T. i N., J. C. i M., V. R. i J. B.; *Revistes i Periòdics; La Música i els Músics; Les Arts i els Artistes; Els Estudis i les Ciències; Cursos i Conferències; Obituari; El centenari de Verdaguer; Jocs Florals 1946.*

Il·lustracions de POMPEU AUDIVERT, TISNER, M. DURAN i MARTINEZ.O.

EDICIONS CATALÒNIA
Artículo 123, núm. 66-A
MÈXIC, D. F.

Presentado para su registro como artículo de segunda clase en la Administración General de Correos de México, D. F., con fecha de enero de 1946

Subscripció: 12 mesos, $ 15 mex.; 6 mesos, $ 8 mex. • NUMERO SOLT: $ 1.50 mex.

ELÉCTRICA INDUSTRIAL DE MÉXICO

Làmpares - Pantalles - Fluorescent
Cuines - Refrigeradors - Calentadors
de bany - Aspiradors - Motors
i tota mena de material elèctric

INSTAL·LACIONS ELÈCTRIQUES
DE LLUM, FORÇA I CALEFACCIÓ

REPARACIONS EN GENERAL
DE MOTORS
I APARELLS ELÈCTRICS

ESPECIALITAT
EN IL·LUMINACIONS
INDUSTRIALS I ARTÍSTIQUES

Avenida Independencia, 80 - MÈXIC, D. F.

Tel. Eric. 13-58-87

ANY I — MÈXIC, D. F., GENER DEL 1946 — NÚM. 1

LA NOSTRA REVISTA

GERENT: AVELÍ ARTÍS — SECRETARI: VICENÇ RIERA LLORCA — ADMINISTRADOR: F. SALVADOR ROSÉS

Corresponsals literaris: a França, Rafael Tasis; a Anglaterra, Fermí Vergés; als EE. UU., Jaume Miravitlles

Crisi de sentiment racial

UN parell de dies abans de marxar de Tolosa del Llenguadoc per anar-me'n a Bordeus a prendre el vaixell que havia de dur-me a Mèxic, vaig tenir una discussió amb un metge ilustre, universitari destacat entre els nostres, sobre l'extinció del sentiment de catalanitat a l'emigració. Sostenia el meu interlocutor que a la tercera generació el català aclimatat a l'estranger —assenyalava específicament Amèrica— és absorbit pel país on ha anat a raure i l'esperit racial es difon, successivament, de pares a fills per esfumar-se, sense remei, en arribar als néts.

El meu amic recolzava la seva argumentació en paradigmes concrets i citava determinades famílies pels seus noms i fins es permetia adduir alguna lleugera estadística. Jo, pobre de mi, no oposava a aquella argumentació altra cosa que vaguetats, que si tenien algun valor provatori provenia del meu desig que les afirmacions del contraopinant pequessin de tendencioses. Em trobava en aquell estat del que refuig la realitat perquè se li torna esquiva, i fa tot el que li ve a tomb per enganyar-se a si mateix, freturós d'heure algun consol. I com a prova concloent li retreia uns casos de tipus diguem-ne reflectiu: el cens dels catalans d'Amèrica que coadjuvaven a les tasques de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que sempre ens havia impressionat; la publicació de revistes amb quinze o vint anys de vida a Buenos Aires, a Cuba i a Xile; l'existència d'associacions catalanes a les esmentades i altres repúbliques americanes, i alguns altres exemples d'indiscutibles activitats patriòtiques. Com a raonament més fonamentat, citava les observacions personales fetes durant una mesada llarga que vaig passar, el 1914, a Buenos Aires, on a més de retrobar-hi gent de la nostra que ja coneixia de Barcelona, vaig fer-hi noves i estimables amistats; i la conseqüència treta de les meves observacions havia estat que tota aquella gent, una bona part de la qual residia de molt temps enllà a l'Argentina, mantenia viu i despert l'esperit que s'havia endut de Catalunya.

La discussió, amical, però bon xic acalorada, va acabar com pertocava: sense que arribéssim a un acord. Entre l'objectivitat del meu contraopinant i la meva subjectivitat, no era, altrament, possible cap mena de coincidència.

Han passat més de sis anys. I tot aquest temps, a desgrat de la meva amnèsia, he recordat sovint els termes d'aquella animada polèmica. El recordatori constant ha fet que d'ençà que sóc a Mèxic em deixés conduir per un neguit d'experimentació del capteniment de la gent nostra, en tant que catalans; apuntés les observacions en el llibre en blanc de la meva memòria, i en reprendre imaginativament la conversa de Tolosa, constatés com el meu contradictor guanyava molts punts. Per la nostra dissort, la seva informació tenia molt de fonamentada. Es un fet que el sentiment nacional dels catalans —se sobreentén que generalitzo— no té la suficient consistència, i s'aflongeix i es debilita llastimosament. Defecte del qual pateixen fins i tot homes de la catalanitat dels quals crèiem estar ben segurs.

M'interessa aclarir que en parlar de sentiment nacional —o racial, tant li fa—, excloc a gratcient tot allò que tant s'acosta al xovinisme i a la dema

AMB l'exaltació de la seva primera sortida, LA NOSTRA REVISTA saluda els germans que romanen als Països de Llengua Catalana, amb l'esperit subjugat; els qui, lluny de casa, editen llibres, revistes i periòdics que expandeixen idees i sentiments de catalanitat; els qui en són lectors; els qui en càtedres, laboratoris i obradors, o amb la ploma als dits, o fendint els aires, o conreant terres o solcant mars, consoliden pel món el nostre crèdit racial. I, finalment, els qui comparteixen amb nosaltres la persuasió —fonamentada en experiments de la nostra Història— de la positivitat del cultiu de les lletres, les arts i les ciències com a element primari de reconquesta nacional.

gògia, que sovint s'hi confon. Alludeixo concretament el deure de fer tothora present la nostra personalitat de catalans, sense que calgui eixoplugar-nos amb la bandera; la necessitat de mantenir-nos fidels al nostre idioma i la de nodrir l'essència de la nostra catalanitat; l'obligació d'afirmar constantment les virtuts del nostre poble —que sobrepassen de molt les seves falles— i la conducta exemplar per tal que el concepte humà dels catalans sigui sobrevaloritzat als ulls dels estranys. Quan aquest sentit de l'autoctonisme ha arrelat a les profunditats de l'esperit, res no el distreu ni l'atenua; ans al contrari, tot l'augmenta, perquè —per antagòniques que siguin les causes—, tan estimulants li són les ventures com les adversitats.

El català corrent, el que es vana d'anomenar-se *l'home del carrer* —àdhuc el qui es considera catalanista perquè milita en una fracció política que té o pretén tenir aquest matís—, creu que compleix com cal ballant sardanes, cantant en un orfeó, llegint l'òrgan de la cleda a la qual està adscrit i posant-se de tant en tant a la solapa del gec una ensenya o un bocí de cinta amb les quatre barres, la qual cosa representa per a ell tota una patent de pairalisme. De vegades, fins i tot es refugia alguna estona, i de bona fe, en l'enyorament, el qual li produeix una pena discreta. Però tot això no té res a veure amb el sentiment nacional, perquè tot això no és sentiment, sinó sentimentalisme; i el sentimentalisme, sigui del que es vulgui, sempre voreja la cursileria. L'enyorament, també? Parlem-ne, si us plau.

Quan enyorem coses físiques, com un paisatge, un carrer, una ermita, uns penyals o unes persones; o abstractes, com uns costums, unes sentors, un clima o una veu, l'emoció que l'enyor ens provoca no passa de fugissera. Si la cançó ens ha humitejat els ulls, no és perquè ens digui que el cor mor d'enyorança —perquè ens consta a tots que l'enyorança no és mortal de necessitat—, sinó perquè la melodia ha reviscolat el record d'un pretèrit més suportable que el present. L'efímer baticor que ens ha colpit en sentir un cant que adés ens havia abrandat, o en contemplar una vista de la Rambla, o en veure l'anella ondulant d'una sardana, no és ni més ni menys que el que ens produeix una escena tendra d'una peça teatral o d'un film, o bé un temps de la *Cinquena* de Beethoven. En sortir del teatre, del cinema o de la sala de concerts, els sorolls del carrer, els passos dels transeünts i les lluminàries dels aparadors s'enduen qui sap on l'engruna d'emoció que encara ens acompanyava en el vestíbul del local que acabem d'abandonar. Una emoció superficial i transitòria, formada de pena i de goig, com la defineix Schiller.

L'autèntic sentiment nacional, acarat sempre al futur, no es deixa atuir per la malenconia de les hores endarrerides ni admet la funció de receptacle de sospirs. S'enfronta als problemes autèntics que afecten la Catalunya de tostemps i renuncia al cultiu de l'anècdota, en el qual tan entesos són els que només es preocupen del dia d'avui.

Com que, immodestament, sóc dels qui tenen un alt sentit de la responsabilitat que ens ateny, no té res d'extraordinari que em preocupi aquest terrible problema de la desnacionalització dels compatriotes allunyats de la pàtria. L'afer tenia unes relatives proporcions mentre els emigrats eren, en una gran majoria, gent que havia abandonat la nostra terra amb més esperit d'aventurers —exclòc del mot tot el que tingui de pejoratiu— que de catalans, i en èpoques en què el sentiment de la raça no passava de balbuceig. Diem que era de relatives proporcions, perquè hi ha casos gentilicis que serien l'orgull de Catalunya si els afectats haguessin tingut consciència del seu llinatge, enllà de les successives generacions. Els cognoms catalans que ostenten figures eximies de Cuba, de l'Uruguay, de Mèxic, dels Estats Units, ¡de quina més gloriosa aurèola no es revestirien als nostres ulls, si sabiem que conjuntament amb l'idioma del país on han nascut parlaven els dels seus avantpassats! ¡I quin servei no farien a Catalunya, si a més d'aprendre'n l'idioma i d'estudiar-ne la història, l'haguessin tinguda per la seva primitiva pàtria! La *Madre Patria* dels descendents d'espanyols de l'Amèrica Llatina, fóra, com ells accepten i se'n lloen, Espanya; per als descendents de catalans de totes les Amèriques fóra, incontrastablement, Catalunya. I se'n sentirien feliços. Ho constateu en topar amb un indígena que es glorieja de ser de nissaga catalana, per bé que no comprengui un mot del nostre llenguatge ni sàpiga a quin indret del món cau la nostra terra.

Però allò que vist a distància pot ser disculpat a una mena especial d'emigrants, és imperdonable als que ho són de la mena dels d'ara: tan distints dels altres, que molts d'ells han acabat a l'exili per haver-se jugat la vida defensant Catalunya amb una arma al braç. No se'ls pot perdonar, perquè amb el seu comportament fan perdurable una malvestat. I la història té moments funestos que no cal repetir, si l'evitar-ho depèn de la voluntat de l'home, controlada pel sentiment.

Si aquest control es perd, el govern va a parar a la inconsciència. I la inconsciència no està per romanços. Tira al dret. Que és el que esdevé en el cas d'aquests minyons que no s'hi miren a enamorar-se de noies que no són catalanes,

i s'hi casen, i cauen en la humiliació de renunciar a l'ús de la seva llengua per adoptar la de l'esposa; la qual també únicament serà parlada pels fills que posin al món. Aquest complex d'inferioritat no correspon, com algú podria creure, a una simple actitud de galanteria de l'home per a la dona. Ans correspon, manifestament, al minso concepte que molts catalans tenen de la seva condició humana: el de sotmesos a una llei de supeditació fatal. Perquè si el cas de la unió és invers al primer, o sigui que la catalana és la muller i l'estranger el marit, llavors és ella la qui renuncia a la seva llengua i passa perquè els fills, quan n'hi ha, parlin només la de l'espòs.

Sé de memòria les objeccions que més d'un farà per tal de justificar aquesta dolorosa continuïtat de descatalanització. A part la de que l'amor supera les diferenciacions racials, i l'altra de que l'encegament dels enamorats es torna un sentiment que es sobreposa a tota la resta, àdhuc al filial, pel que fa als fills argüiran que l'infant creix a l'entorn d'altres que parlen l'idioma del país on tots resideixen; que a l'escola li ensenyen aquest mateix idioma, i si n'hi afegeixen algun altre és dels que tenen un interès internacional; que en tant que el noi o la noia s'espiguen, els companys amb els quals fraternitzen també parlen, únicament, el propi idioma... I que, finalment, quan arribarà per a ells l'hora d'enamorar-se i de crear una família, no restarà de l'atàvica racialitat altra cosa que un record boirós, que un dia sorgirà en una conversa com un simple accident anecdòtic: «—*Mi madre era catalana... A veces me contaba que Barcelona es muy linda...*»

Pel que fa als avis —o siguin els pares dels joves que primerament ens han servit d'exemple—, si se senten vexats perquè el fill o la filla s'hagin embadalit amb un minyó o una minyona d'altre llinatge que el seu, i els obliguen a emprar en el sagrat de la llar una llengua que molts d'ells no havien parlat fins que van desembarcar a Amèrica (i ells saben el que sofreixen quan no es poden estar de parlar-la), han d'ofegar dramàticament la seva pena —tràgicament, si són de formació catalanista—, perquè és sabut que les reflexions de tipus sentimental són aigua en cistell davant el frenesí eròtic.

Gracián diu: «Madrastra és la naturalesa per a l'home, puix que el coneixement que li lleva en néixer, l'hi restitueix en morir; adés, perquè no es percebin els béns que es reben; i ara, perquè se senten els mals que es conjuren.»

La solució del problema recreat per la desnacionalització dels emigrants novells, la qual, si no s'aturés, eternitzaria els defectes de la dels d'antany, ja no entra, per complexa, en els propòsits d'aquest article, que no van més enllà de cridar l'atenció sobre l'afer i propugnar que de moment, tots els instruments útils per mantenir viu el sentiment de la catalanitat entre els connacionals escampats pel món exterior de Catalunya siguin posats en joc, de manera activa, per tal d'anar salvant tot el que es pugui de valors morals, mentre encara s'hi sigui a temps.

Ja sabem que en el propi conflicte, observat de Catalunya estant, trobaríem alguna compensació a les pèrdues. Es tan vell com el nostre país mateix que nombre de naturals d'altres pobles de la península s'han nacionalitzat, espiritualment, catalans. En les darreres dècades era freqüent trobar cognoms dels que no tenen res d'autòctons, entre els militants del nacionalisme més exaltat. Però des del punt de mira del sentiment nacional, les compensacions no compten. El que compta són els guanys.

Creiem que el problema és prou greu per desvetllar l'interès de gent més avesada que nosaltres a suggerir solucions.

AVELÍ ARTÍS

PANEGIRIC DE CATALUNYA

Aquesta és aquella tan benaventurada, gloriosa i fidelíssima nació de Catalunya, qui en el passat era temuda per les terres i les mars: aquella qui, amb sa fidel i valenta espasa, ha dilatat l'imperi i senyoria de la casa d'Aragó; aquella conquistadora de les Illes Balears i regnes de Mallorca i de València, foragitant els enemics de la fe cristiana; aquella Catalunya qui ha conquistades aquelles grans illes d'Itàlia —Sicília i Sardenya— les quals els romans, en llurs primeres batalles amb els cartaginesos, tant trigaren a conquistar, i en les quals arbitraven gastar gran i la major part de llur Estat; aquella qui aquelles vetustíssima i famosíssima Atenes, d'on és eixida tota l'elegància, eloqüència i doctrina dels grecs, i aquella Neopàtria, havia convertides en sa llengua catalana; aquella Catalunya que diversos regnes veïns, de França i d'Espanya i d'altres, ha romputs, fugats i perseguits i mesos a total extermini; aquella Catalunya que sots el rei en Pere, llavors regnant [1285], es defensà contra tots els prínceps del món, cristians i moros, els quals tots li foren enemics. Pels quals i altres singulars mèrits, que contar seria superfluïtat, aquell bon rei en Martí, en la Cort de Barcelona, coronà la dita nació i li apropià, per les seves singulars fidelitats, aquella dita del Psalmista: *Gloriosa dicta sunt de te, Cathalonia.*

(*Paraules del bisbe d'Elna* Joan Margarit, *dites el 1454 contestant la* Proposició *[discurs de la Corona, ara en diríem] de l'Infant Joan, lloctinent del seu germà el rei Anfós el Magnànim, en les Corts de Barcelona.*)

Mirades des de la proa

UNA *nostàlgia infinita* s'apodera aquests moments de les masses. Es quelcom sense forma ni programa, nascut en una imprecisa profunditat social. Es una reacció que no sé si és santa o mística, però certament anticientífica, antimatemàtica i antilògica. Es com un gran badall davant de la ciència sense protecció, de la política sense moral, del sexe sense amor. I no és l'autor d'aquestes ratlles qui hi projecta la seva possible evolució; és precisament dels laboratoris, d'on s'aixequen les veus desencantades, perquè els savis, on buscaven la llum han trobat misteri, i en el lloc de la Gran Explicació els han sorgit varetes màgiques.

En parlar de masses em refereixo, naturalment, a les formades per individus que poden metabolitzar algunes idees i excretar alguns sentiments. Una constant permeabilització els impregna d'una nova metafísica i, sobretot, d'intuïcions sobre la discontinuïtat jeràrquica de l'Univers. En quatre etapes principals, oposades com els extrems del moviment pendular, hem arribat a la consciència present. Si les enumerem d'una manera esquemàtica, pel dibuix de la trajectòria se'ns farà més precís el punt en què ens trobem.

a) El Primitiu se sent viure en un món de valors homogenis, distints en potència, però iguals en estructura. La deïtat és humana, i humans són els animals i la naturalesa extensa. El déu té passions com nosaltres i se'l pot enganyar, entendrir o enfurir. Parlen les pedres, els arbres i els esperits, i monstruosament es mengen i es fecunden entre ells. Tot cau dins l'esfera sobrenatural i l'home hi està submergit com en un somni. En aquesta etapa, viscuda per la humanitat sencera durant els milleni prehistòrics i en la qual s'hi troben encara milions d'éssers contemporanis, no s'estableix cap superposició jeràrquica ni es pot diferenciar una escala radical de valors.

b) Aquest groller determinisme primitiu no podia satisfer, però, una ment més desenvolupada. Més tard, la deïtat es sublima a les alçàries, entre núvols de perfecció, i estableix una jerarquia absoluta que no pot ser abastada. Els agosarats que volen traspassar la limitació humana cauen ferits per l'anatema i entren al mite amb els símbols de Prometeu i els Titans, o a la llegenda cristiana amb la representació d'Eva menjant el fruit o dels babilonis erectors de la torre babèlica. El món hel·lènic elabora una jerarquia que es fa decisiva amb el pensament cristià fins a les darreries de l'Edat Mitjana. L'home és lliure en el pla humà, però subjecte al pla superhumà i dominat del tot per la divina omnisciència. Més avall es troben els nivells animal, vegetal i inorgànic, creats per a la nutrició i delícia de la descendència adàmica. Les jerarquies tenen, doncs, tres graons ben definits i ningú no hauria gosat discutir llavors aquesta desigualtat universal, ni saltar els abismes insondables que separaven cadascuna de les esferes categòriques.

c) Cap allà l'any 1860, però, l'explicació dels fets naturals experimenta un canvi. Es prova que molts fenòmens que es creien oposats són de la mateixa mena, amb diferències quantitatives: com la calor i el fred, els colors diversos, el so i els olors, i fins els conceptes de dalt i baix, de quietud i de moviment. Un bon dia Darwin explica que la diferència entre l'home i la resta del món organitzat no és radical. Els químics i físics proven que els cossos orgànics estan formats dels mateixos elements del món inorgànic, i així el parentiu entre l'home i el seu graó inferior queda establert. Però faltava posar encara un pont a l'abisme tallat entre l'home i la divinitat i, com sempre passa, el pont es construí amb els materials de la més pura ortodòxia. La imatge antropomòrfica de la divinitat es comença a esborrar així que Ella es convertí en un matemàtic. Newton no podia deixar de creure que Déu havia creat l'univers segons preceptes algebraics, amb un desig estètic de mantenir l'harmonia de les esferes. I per passos successius s'arribà a conclusions com la que, si el suprem destí ha expressat els principis matemàtics d'un ordre universal, no li queda motiu de permanència, i així la divinitat es dissol dins la llei natural, perquè una llei absolutament perfecta no necessita jutge per a fer-la complir.

Aquesta evolució científica, que durant tres segles transcendeix gradualment a tots els nivells socials, fa concebre de nou un univers homogeni. Es el moment que el segle XIXe s'infla amb decidida petulància i fa exclamar a Laplace que si una gran intel·ligència pogués conèixer l'existència i les lleis de moció de tots els àtoms, la història quedaria determinada per a sempre i els esdeveniments de qualsevol mena podrien predir-se amb la mateixa exactitud amb la qual és anticipat un eclipsi. Les mateixes lleis regeixen els àtoms i les estrelles, la matèria inorgànica i la matèria cerebral.

d) La ciència, en entrar a la present centúria, es va trobar que la idea mecanicista, estesa pels físics mecanicistes a tots els plans, començava a no respondre a les mesures acurades. La imatge tridimensional, familiar dins les relacions macroscòpiques, ja no servia així que es davallava cap al món atòmic. Les equacions que serveixen per expressar-ho tenen la sorprenent qualitat que són vàlides, qualsevol que sigui el signe, positiu o negatiu, amb què són formulades. De la mateixa manera que el Primitiu havia elaborat una deïtat segons la seva imatge i semblança, el savi del vuit-cents havia mecanitzat un món atòmic segons semblança i imatge de l'univers racional, amb les seves atraccions, repulsions i aspecte d'esferes giratòries com uns cossos celestials en miniatura. Però els seus successors, els físics contemporanis, han despersonificat l'àtom igual que els cartesians havien despersonificat Déu. En parlar de l'àtom, aquests científics repeteixen la recomanació bíblica: «No has de forjar-te cap imatge del Senyor.» L'àtom és irrepresentable i, el que és més, la seva conducta absolutament imprevisible.

Si el món atòmic escapa a les nostres lleis, no perquè aquestes no puguin ser conegudes, és a dir, per manca de coneixement, sinó perquè es regeixen per una matemàtica extrahumana o per un antiatzar impossible de formular, el món sideral es manifesta per unes vies que escapen tant o més als nostres sentits. L'òrbita corba dels planetes, admirada per Kepler com la més harmònica, resulta ser una recta sideral, estesa en un espai corbat prop de la gran aglomeració de matèria que forma el sol. L'espai és finit i més o menys gran, segons la quantitat de matèria que s'hi troba; si no hi hagués matèria, l'espai no existiria. La llum, prop dels astres, no es propaga en línia recta, i els temps són relatius. En resum: existeix la impossibilitat absoluta, confirmada per Einstein, Heisenberg, Schroedinger, Dirac i tants altres, de conèixer l'univers segons les nostres escales i les dades dels nostres sentits.

L'extravagància atòmica, la «conducta estúpida de la natura», segons expressió de Nicolle —primera blasfèmia contra la nova metafísica— acaba així que s'abandonen els camps d'observació atòmic o sideral i hom s'instal·la en el panorama moderat de l'home. Encara que carregat d'imprevisibles, complexos i *factors psicològics*, la conducta dels éssers a l'escala euclidiana és comprensible i subjecta a lleis físico-matemàtiques. Però això, fixeu-vos-hi, és el que passava en el món medieval, quan la realitat estava tallada per categories. Dins el pla humà, les lleis es formulaven d'una manera comprensible —com ara— mentre que eren supremament arbitràries en els plans superhumà i infrahumà. Quan el nivell superior es projectava dins l'esfera humana, el fet era miraculós. Avui no gosem parlar de miracles, però els fets escapen, de la mateixa manera, als nostres coneixements i raó.

I encara, en parlar del pla humà, ens referim a la seva persona externa i macroscòpica, i en parlar de la natura ens referim al seu aspecte apartat de la seva intimitat biològica. Aquella obsessió sintètica del segle XIXe, entestada a trobar un denominador comú físico-químic a la vida, ja es deixa per no factible, i això, paradoxalment, quan s'aconsegueixen amb cura les reaccions més íntimes dels teixits. Una cèl·lula pot viure en un medi artificial, però no es comporta com quan forma part de l'organisme sencer. En el món discontinu on vivim, els elements actuen de manera distinta segons el nivell en què viuen, i així un àtom d'hidrogen no entra en la mateixa funció si està isolat, si entra dins de l'organització d'una amiba o si forma part d'una neurona cerebral. En altres paraules: els conjunts no actuen com una addició de les parts, perquè parts i conjunts es troben en plans diferents.

Si encara goséssim, després del que hem dit, en bastir una representació gràfica de l'univers en els seus diversos nivells, prendríem la imatge d'Arthur Kœstler, qui se la figura com una escala en la qual les superfícies planes dels diversos graons representen els estadis particulars de la natura. En un graó inferior, per exemple, hi podem situar els fenòmens subatòmics; en un altre que el domina, els de la física; més amunt, els de la química orgànica; més enlairats, els fenòmens biològics, i, encara més cap a dalt, les funcions mentals; i així successivament. El savi vuitcentista observava aquesta distribució des d'un punt rigorosament vertical i no és d'estranyar que veiés l'esquema com una superfície uniforme i plana, perquè no comprenia els desnivells, només distingits com a línies divisòries. Però avui, l'observador té la tendència de situar-se en una posició horitzontal respecte a l'escala, i els que eren fenòmens planers pel seu avantpassat es converteixen de seguida en inexplicables misteris; en aquesta posició, les superfícies desapareixen i només queden els *salts* entre elles. I així com podem concebre lleis que valguin pels plans horitzontals, se'ns fa impossible d'establir-les en aquest aspecte de la natura discontínua.

De qualsevol manera que vulguem penetrar en les descripcions naturals, se'n surt amb la convicció que les ciències han hagut de reconèixer les seves limitacions. I la paradoxa que se'n segueix és que els sectors diem-ne reaccionaris, rezagats com és el seu costum, i pel seu conser-

vadorisme, es troben avui en actitud d'acceptar principis mecanicistes i pragmàtics, mentre l'espiritualisme es revifa entre els rengles que tradicionalment es tenien per esquerrans. Un jesuïta astrònom explica avui molts conceptes que no s'hauria atrevit ni a somniar al temps de la Contrareforma, mentre que tots els tractats de física moderns acaben amb capítols plens d'interrogants estranys que no tenen més que respostes intuïtives. Ja no necessita ara l'ortodòxia religiosa aquelles puntes de llança filosòfiques amb forta cuirassa ideològica, ni la ciència de les orientacions especulatives racionalistes; més aviat sembla que els gonfaloners de les filosofies estan en tractes per canviar de bàndol.

La ciència, amb el seu mètode quantitatiu, precisament en els moments de les seves màximes perfeccions, reconeix la modèstia dels seus resultats. La pretensió inaudita d'explicar i protegir l'ha aconseguida tansols parcialment en un nivell humà, però no explica el nivell infrahumà ni, sobretot, protegeix del nivell superhumà, a partir del graó mental. I l'home mira amb desillusió de nou cap al Destí al qui sent desigs de pregar amb paraules oblidades. Les superfícies horitzontals del vuitcents s'han ensorrat cap a abismes que no abasta i cap a alçàries que no albira, mentre la validesa d'una contemplació vertical torna a cobrar actualitat.

Potser la posició de restar en el pla de l'existència amb la consciència de mirar cap a altres nivells és la tasca més dificultosa de l'home d'avui. Mantenir-se horitzontal sobre una lògica i ensems saber mirar, erecte, cap a una ètica.

Es una tasca dificultosa, perquè la nostàlgia metafísica es projecta en el camp polític i social. L'individu qui, aïllat, podria portar-se com un subjecte i bastir-se ideals a l'escala humana, quan forma el conjunt de la societat moderna actua en un pla que es troba un graó més amunt, com a grup social, com a nació o com a conjunt ecumènic. Podem intentar *explicar* a un individu, però ja una classe vol *creure*, i creure en el sentit que li marqui el seu destí.

Durant molts anys, a les palpentes, grups i nacions han cercat el guariment de la seva ferida metafísica. Han adorat sants i revolucionaris, pacifistes i guerrers. Però tots ells han volgut explicar un evangeli *humà, massa humà*... En lloc de ser profetes, han estat els qui lliuraven accions de reraguarda de l'època utilitària; estadistes i intellectuals que han volgut fer un pacte de Munich amb un món res més que eficaç.

Temible és el poder de la bomba atòmica, i el seu sinistre prestigi arriba supersticiosament a les consciències més elementals. Però no tant per la seva destrucció potencial, sinó perquè l'home intueix que hem entrat en un món que no és el nostre, que hem baixat un graó en el qual la nostra naturalesa no hi té estada. En lloc de bastir torres de Babel, cavem pous infrahumans.

Som Prometeus que volem robar el foc de l'infern. Ja sabem el destí d'aquests rebels mitològics: encadenats a la roca, amb les entranyes devorades pels voltors.

Com no sigui que sapiguem pujar a un nivell superhumà, sense les ales físiques d'Icar.

JAUME ROIG

La Verge angoixada

...i una nit se'n va anar a cercar el seu estel
sacsejant dolçament, com un gran arbre, el cel
—les verdes nebuloses, ocells esparverats,
lliscaren en tumult, deixant les soledats
immenses, tremoloses, encara palpitant
com un llarg llaüt blau de vellut vacil·lant—.
I cap al mar ardent va tendre la mirada
creient veure'l brillar en lluna trossejada
o en els ulls femenins dels peixos de metall
—lluna i peixos fugiren. L'aigua, cruel mirall,
indiferent copiava el vellut de llum fosa
que descendia arreu com una fina llosa—.

Tot desert! I l'Estel? He perdut el camí!
—L'Estel lluïa immens dins el Ventre diví...—

MANUEL DURAN

(Ilustració de l'autor)

Vuitè aniversari

Josep Comas i Solà

Avui, segon dia del desembre, fa vuit anys que moria a Barcelona el més popular, en el que portem de segle, de tots els científics catalans. En el trasbals de la guerra, el sentiment del poble no va manifestar-se amb la intensitat que s'hauria manifestat en època normal. Així i tot, el seu enterrament, amb el President Companys al cap del dol, fou una manifestació de sentiment general. Milers d'obrers i de gent de tots els altres estaments socials expressaren el seu dolor per la desaparició de l'home que havia fet el màxim esforç per portar el coneixement de l'Univers al major nombre possible de persones, convençut que aquest coneixement porta en si el de nosaltres mateixos, el de la nostra vida, de la nostra ànima i del nostre destí. Si el dol fou unànime i es pogué manifestar en l'acte de l'enterrament, la anormalitat que la guerra porta al medi científic impedí que es fes un recompte de la vàlua de l'ilustre astrònom desaparegut. Al cap de vuit anys, i aprofitant la gentilesa de l'amic Avelí Artís en invitar-me a col·laborar a La Nostra Revista, miraré de fixar i valoritzar l'obra de Comas i Solà al llarg dels seus seixanta-nou anys de vida.

RECERQUES ASTRONÒMIQUES

Per a tots els aficionats als estudis astronòmics el segle xixe i la part que va del xxe és una etapa de meravella. Després de la preparació teòrica en totes les branques de la ciència feta pels homes del xviiie, l'Astronomia matemàtica i la física s'estructuraren de tal manera que avui dia es pot assegurar que l'home ha aconseguit la conquesta de l'Univers. De totes les meravelloses descobertes realitzades en aquests darrers anys, passarem revista a les que permetran situar l'obra de Comas i Solà.

A les darreries del segle xviiie, els astrònoms estaven preocupats pel buit sideral que hi havia entre els planetes Mart i Júpiter. Era de moda una llei, l'anomenada de Bode o Titius, que dóna de manera força aproximada les distàncies entre el Sol i els planetes, fins a Saturn. Entre les xifres assenyalades per aquesta llei, n'hi havia una que no corresponia a cap dels planetes coneguts, i la qual donava la distància entre el Sol i un astre situat entre Mart i Júpiter. Es creà una associació d'astrònoms dedicats a cercar sistemàticament aquest desconegut planeta. L'atzar no volgué que fos cap membre de l'associació qui s'endugués l'èxit. El 1^{r} de gener del 1801, l'astrònom sicilià Piazzi descobrí un petit astre a la constel·lació del Taure, que resultà trobar-se entre Mart i Júpiter i a la distància, precisament, que assenyalava la llei de Bode. El descobridor l'anomenà *Ceres*, a honor d'una divinitat siciliana, i la nostra família solar augmentà amb un nou planeta: «el més petit de tots els coneguts», puix que no té més enllà d'uns 700 k. de diàmetre. La sorpresa dels astrònoms fou immensa quan, poc temps després, es descobrien altres petits planetes; tant, que l'any 1807 ja se'n coneixien quatre. El 1847 es descobrí el cinquè i actualment ja se'n coneixen a la vora de 1.500. Resulta, doncs, que el buit sideral era ple de petits planetes que van des de 700 fins a només cinc quilòmetres de diàmetre.

Comas i Solà inventà un procediment, utilitzat després a altres observatoris a més del seu, per descobrir nous petits planetes. No és, per tant, d'estranyar que la seva contribució en aquest problema fos de les més interessants. Al llarg de les seves investigacions, descobrí onze d'aquests astres, als quals va donar els noms de *Hispania, Amphrosina, Barcelona, Amèlia, Pepita, Mercedes, Reginita, Gothlàndia, 1927-AA, 1929-XA* i *1929-WG*. Des d'aquest moment, el nom estimat de Barcelona quedà escrit damunt el cel, com a homenatge d'un dels seus fills més preclars.

A mesura que s'anaren perfeccionant els instruments d'observació, ulleres i telescopis, els astrònoms cercaren en els nostres veïns siderals la possibilitat de trobar-hi una vida semblant a la nostra. Quan Comas i Solà neix a Barcelona, l'any 1868, es lliurava una fantàstica batalla astronòmica, presidida precisament pel planeta que simbolitza el déu de la guerra: Mart. Des que Schiaparelli, l'any 1877, havia anunciat que damunt la superfície de Mart havia descobert uns *canali* que podien molt bé haver estat construïts

per habitants martians, la lluita entre partidaris i contraris d'aquesta hipòtesi ja no havia de cessar, i encara perdura. Comas i Solà, que als catorze anys ja havia comprat una petita ullera portat per la seva afició als estudis astronòmics, començà als vint-i-dos una investigació sistemàtica del planeta Mart, la qual resultà tan acurada, que el famós astrònom francès Flammarion la recollí en una obra que publicà sobre aquest astre, i que fou una de les més divulgades. Moltes de les incògnites que ell escrutà d'una manera visual, han estat resoltes posteriorment, cap a l'any 1939, a la seva mort. El descobriment de fer fotografies a base de la llum infraroja, la qual pot travessar la boira, en tant que la llum blava i violeta és interceptada, ha permès de comprovar de manera inequívoca l'existència no solament d'una atmosfera martiana, sinó fins i tot la de molts detalls fins aquell moment desconeguts. Imagino la satisfacció que, si visqués, tindria Comas i Solà davant el progrés que en l'ordre fotogràfic ha tingut, en els darrers anys, tot allò que fa referència a atmosferes planetàries i a condicions de vida en els planetes.

Cap a l'any 1901, Comas i Solà va dirigir una part de les seves activitats a l'estudi dels gegants del sistema solar: Júpiter i Saturn. Un dels resultats més interessants fou la determinació de la velocitat d'una taca tropical de Saturn, que va permetre no sols calcular el temps que tarda el planeta a donar una volta damunt el seu eix —és a dir, la duració del dia del planeta—, sinó constatar també que la naturalesa de la seva superfície no és encara ben solidificada, posat que han estat comprovades distintes duracions, segons la posició de la taca observada.

L'observatori Fabra, al Tibidabo, Barcelona

L'any 1904, degut a un legat del senyor Camil Fabra, primer marquès d'Alella, es fundà l'observatori Fabra, del qual Comas i Solà fou nomenat director. Va ésser-hi muntada una ullera amb un objectiu de 38 cms. de diàmetre, instrument que ja permet de fer observacions i treure fotografies d'un gran detall. Això va ésser causa que l'any 1910, quan la gent de tot el món vivia angoixosa i espectant del que passaria amb el famós cometa *Halley*, l'astrònom barceloní pogués dedicar una part del seu treball a l'estudi de l'astre que cada setanta-cinc anys i mig es presenta als homes, per meravellar-los amb la seva bellesa i testimoniar-los la veracitat dels càlculs matemàtics que preveuen la seva periòdica visita. Res no tindria d'estrany que aquest fet fos el que motivés l'especial atenció de Comas i Solà a aquests astres espectaculars. I la conseqüència fou que l'any 1926 descobrís un cometa que des de llavors s'anomena *Cometa Comas i Solà*, molt interessant, perquè és dels de tipus periòdic, dels quals només se'n coneixen una trentena. El període d'aquest és de vuit anys i mig, circumstància que va permetre al seu descobridor fer noves observacions, en reaparèixer a l'any 1934. Heu's aquí com, per doble motiu, Catalunya és representada, amb lletres de foc, dins la immensitat dels espais siderals: pel petit planeta *Barcelona* i pel cometa *Comas i Solà, 1926*.

Una de les més grans meravelles que pot contemplar un aficionat als estudis astronòmics, són les anomenades estrelles variables. Una de les més curioses és la *Mira Ceti*, de la constel·lació de la *Balena*, també coneguda per la *Meravellosa*. Aquesta estrella, si se l'observa durant 331 dies, se la veu passar d'estrella de les més brillants del cel a invisible a ull nu. I aquesta variació de lluminositat es ve repetint des de finals del segle XVI[i], quan per primera vegada va ésser observada. Es natural que Comas i Solà se sentís atret per aquest fenomen de variabilitat que presenten certes estrelles, a la manera d'un foc que s'apaga i s'encén periòdicament, com si transmetés misteriosos missatges a tot l'Univers. Fou l'any 1898 quan descobrí una d'aquestes variables, dins la constel·lació d'Orió. I, coses del destí: quan aquesta estrella brillava sobre el zenit de Barcelona, el seu descobridor passava a l'eternitat... Cap altra companyia no podia ésser-li més plaent, en el seu camí cap al desconegut.

Comas i Solà tocà gairebé tots els temes astronòmics. Observà els eclipsis de sol i de lluna, mesurà més de dos-cents sistemes de les anomenades estrelles dobles, publicà un magnífic *Album fotogràfic de la zona eclíptica*, amb quaran-

ta-tres fotografies originals que pràcticament comprenen el zodíac; inventà un aparell per a l'estudi dels moviments propis de les estrelles, i així mateix se li deu l'aplicació, per primera vegada, del cinema a la fotografia de l'espectre *llampec* que es presenta en els eclipsis. Les observacions més importants són publicades principalment en revistes franceses i en el *Butlletí* de l'Acadèmia de Ciències de Barcelona. No desesperem que el dia de demà, tots aquests treballs seran recollits en un volum, com a homenatge de Catalunya a un dels seus homes més illustres.

UNA TASCA A REALITZAR

L'any 1935, l'última vegada que vaig parlar amb el mestre, es queixava amb certa amargor que la seva teoria sobre la llum no hagués estat estudiada ni considerada amb l'atenció que ell esperava. Després d'aquella conversa, sostinguda a l'ombra de les venerables pedres de Girona, m'havia fet el propòsit d'investigar el necessari per veure fins a quin punt l'estimat amic tenia raó. La guerra impedí que poguéssim complir els nostres propòsits, i la solució del problema resta en peu.

En pensar avui en aquesta qüestió, i suposant que Comas i Solà tingués raó, recordo que el cas d'allò que es podria anomenar postergació dels nostres savis dins la història de la Ciència, no fóra pas únic. Ans seria molt semblant al de certs cartògrafs catalans, les aportacions dels quals segueixen sense ésser reconegudes per molts països; i, com a més recent, el d'Antoni de Martí Franquès, físic català que l'any 1787 va donar la composició de l'aire amb l'aproximació que fins un segle després no donaren Ramsay i Raleigh, als quals tot el món atribueix la prioritat del resultat. Això fa pensar que si bé la ciència és universal i per a ella no hi ha fronteres, existeix una certa *ciència nacional* que procura d'atribuir els descobriments a homes del país que fa la història.

Una tasca a fer és, doncs, la valorització dels fets dels nostres homes, per tal de situar-los al lloc que els correspongui. El problema és interessant, encara que no gens fàcil de realitzar per les desviacions perilloses en què pot caure un historiador influït per causes alienes al fet i a la veritat científica. No fóra rar de trobar a tots els països desviacions d'aquesta naturalesa, i principalment entre els pobles hispànics. Són els historiadors que escamotegen la llegenda negra del país i, en contraposició, ofereixen allò que podria anomenar-se la llegenda rosa. L'home de ciència no pot aplaudir cap de les dues, perquè

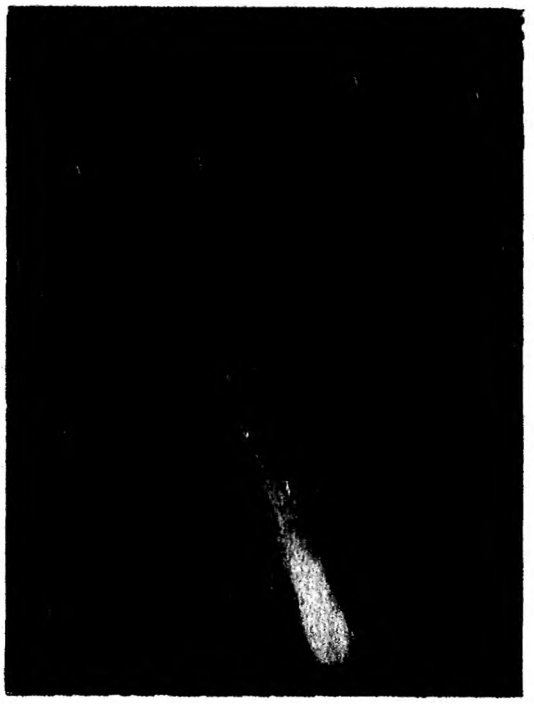

El famós cometa Halley, que Comas i Solà, l'any 1909, pogué estudiar amb tota detenció

la investigació científica és la recerca de la veritat; i cada veritat nova, per petita que sigui, constitueix un graó dins el coneixement. No per difícil, però, s'ha de negligir la tasca a realitzar. S'han d'encomanar els treballs a especialistes dotats d'una actitud científica davant els problemes, i a ells, estudiant damunt les memòries originals i fent comparacions amb les escrites en altres països i en la mateixa època, els correspon establir la justícia sense exaltacions patriòtiques ni antipatriòtiques; posat que de totes dues menes n'hi ha de contraproduents.

LA FILOSOFIA DE COMAS I SOLÀ

Era un capvespre de tardor, uns moments abans de donar la seva conferència davant el públic gironí, que tant l'estimava. La tardor gironina predisposa a la melangia i a les confessions. El mestre responia de seguida, abundosament, cada pregunta que se li feia. «—He dedicat els meus esforços al cultiu de la ciència —deia— per dos motius principals: en primer lloc, perquè des que tinc ús de raó he procurat saber on em trobo i tenir plena consciència de mi mateix; en segon lloc, perquè la investigació científica ha estat el punt de convergència de les meves millors satisfaccions.»

Vaig preguntar-li què opinava sobre la tan debatuda qüestió de la naturalesa de la matèria i de l'energia, i em digué: «—He arribat a la conclusió que la matèria, l'energia i l'esperit són una mateixa cosa, i que la naturalesa no és pas el resultat d'un atzar. Estic lliurat confiadament a braços de la saviesa suprema que presideix l'Univers.» Jo treballava, llavors, en una teoria, encara inèdita, sobre un univers i un món regits per les lleis de les probabilitats, i vaig confessar-me amb el mestre sobre les meves inquietuds i els resultats obtinguts del meu estudi. Van plaure-li les meves idees, i la nostra comunió espiritual, coincident en el plaer per les coses misterioses, va fer més íntima la conversa. Vaig recordar que l'any 1907 va publicar un fullet intitulat *El espiritismo ante la ciencia*, i el diàleg va girar entorn d'aquest tema.

Tots els astrònoms, amb més o menys intensitat, han cercat una integració de l'home dins l'Univers. «—Aquesta integració —va dir— condueix a una espècie de filosofia que tot i desenvolupar-se buscant una interpretació racional i científica dels fets, deixa sempre una porta oberta al misteri, com si tot el cosmos intervingués en el destí de les persones.» Cercava proves i raons sobre la immortalitat: «—No comprenc —em deia— com el Creador hagi pogut permetre que la majoria dels homes tinguin una vida miserable, si no és perquè la nostra existència terrenal no és més que una primera part; el principi de la vida del nostre esperit.» Això el portà a l'estudi i pràctica de la metapsíquica, sempre, però, captenint-se dins una actitud d'home de ciència. Em sembla que fou l'any 1930 que tingué ocasió de presenciar actes que queien fora del control racional, i fou, precisament, el 1935, quan pogué comprovar la falsedat de tots els experiments. La qual cosa, com és de suposar, li produí una molt gran depressió.

CULTURA POPULAR

Si Comas i Solà va reeixir com a bon investigador i, sobretot, com a magnífic observador de les coses del cel, i si en les seves recerques filosòfiques pot veure's una avançada de les preocupacions que avui priven al món, com va sobresortir, i com Catalunya el recordarà amb més intensitat, va ser en tant que divulgador de la ciència. Es compten per milers els articles que publicà en els diaris i revistes de la nostra terra. I a milers foren també les conferències que donà als centres culturals. Des de l'any 1911, que creà la Societat Astronòmica, es va anar formant a tot Catalunya i fins i tot a una bona part d'Amèrica, un nucli cada vegada més nombrós d'aficionats que aportaven a la *Revista* òrgan d'aquella entitat les seves observacions i les seves inquietuds. Aquesta llavor, que deixà escampada arreu, no deixarà de fructificar i serà un fonament per poder edificar, en el futur, un centre d'estudis astronòmics i nàutics.

La tasca divulgadora no és pas una cosa fàcil. Requereix un coneixement profund dels temes que es vulguin divulgar i una certa traça literària que en faci mengívola la lectura. Comas i Solà reunia totes dues condicions, i d'ací el seu èxit. Els centenars d'amics que avui, en els seus observatoris particulars, dirigeixen el telescopi als enigmes estellars, hauran recordat el mestre que els inicià en aquest goig de l'esperit, per ara insuperat. Nosaltres, modestament, sense tenir a mà els seus treballs, també hem volgut dedicar-li un sentit record. Un altre dia analitzarem més a fons alguns dels temes apuntats en aquest article, per tal de contribuir a la difusió de les tasques dels homes que més alt han posat el nom de Catalunya.

MARCEL SANTALÓ SORS

Mèxic, D. F., 2 de desembre del 1945.

...En el terreny de la cultura, Catalunya i els territoris que li són afins al Llevant (València i Mallorca) segueixen essent, durant tota l'Edat Mitjana, el centre de gravetat peninsular. A través de Catalunya, més comunicativa amb el món exterior i més endinsada als corrents dels progressos generals europeus, penetraven a tota Espanya, a la pròpia Castella, no pas poques influències: la filosofia de Ramon Llull, la poesia d'Auziàs March, el primer Renaixement... Escriptors castellans i nabarresos escrivien en català. I a la Universitat del Mar, d'Enric el Navegant, de Portugal, professen cartògrafs judaico-mallorquins, que influeixen en els grans descobriments. Les cartes geogràfiques de Mallorca (on els navegants des del 1272 usaven la brúixola) foren utilitzades en el descobriment d'Amèrica...

DR. PERE BOSCH-GIMPERA
(A *La formación de los pueblos de España*)

1900: Un port mediterrani

Viatge nostàlgic a les platges del Postiguet

Alguns amics que pogueren sortir de França cap a Mèxic em digueren que en passar de nit davant les costes alacantines, el vaixell que els duia a Casablanca, per a portar-los després a Veracruz, navegava tan a prop, tan a prop de terra, que van veure les llums de l'Explanada d'Alacant. Les van veure, realment? Es a dir, ¿les van veure en l'Explanada o en el pou encantat dels seus records, al fons del qual tremolen els estels misteriosos de les nits del desterrament? ¿Veieren, de debò, les llums elèctriques de l'Explanada —dàtils lluminosos de les seves palmeres— enceses per a saludar el vaixell d'emigrants, o veieren els focs follets de l'imaginari cementiri dels nostres màrtirs? Focs follets, focs enfollits, diuen els francesos, i potser siguí així, perquè tot sembla follia.

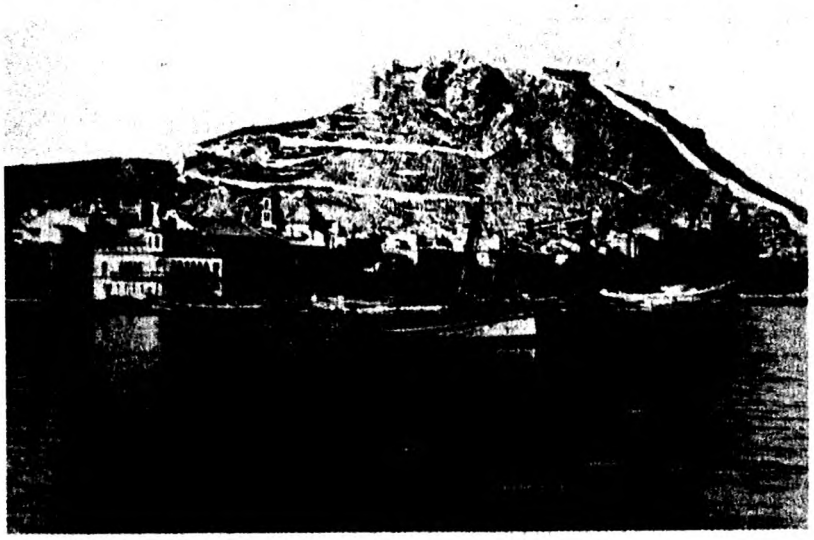

...Cel de mar i blau de mar... traspassat de Mediterrània...

Llums veritables o màgiques, vistes des de la borda d'un vaixell, amb els ulls oberts i fixats a l'horitzó físic, o amb els ulls tancats, fixats en les seves allucinacions, el cert és que la visió té una perfecta realitat. La realitat, per als homes de la Mediterrània, està feta també, i sobretot, de poesia. La nostra suprema realitat és Mistral.

La realitat no és el que diu la geografia política: Alacant: catorze partits judicials, Delegació d'Hisenda, Audiència Provincial, Institut de segon ensenyament, Govern civil, Diòcesi d'Oriola... Tot això és realitat fins a cert punt. Però per aquests trets administratius ningú no coneixeria la seva terra. La realitat és, sobretot, el record, allò que ja no existeix perquè ha aconseguit una existència infinita.

De nit, des del vaixell d'emigrants, també es pot veure, encara que no es vegi —quantes coses són les que es veuen a quinze mil quilòmetres de distància!— el perfil del moro del castell, que en els dies clars, mediterranis, es retalla, net i daurat, contra el cel blau alacantí, com un camafeu. Vell conegut nostre, aquest moro en silueta! Quan, en dies futurs, la gent haurà de preguntar-se qui és aquell personatge desconegut del bust oblidat en una plaça o en un jardí, ningú no haurà de preguntar-se, en canvi, qui és aquell moro del castell, amb el seu auri turbant de pedra. Es, tal vegada, el moro que porta a Alacant les arenes d'Africa que formen la seva terra, i les palmeres i els magraners i les figueres dels seus horts. Tot això ho porta secretament, a la nit, cavalcant sobre les ones. ¿Què té de particular que un moro de pedra vagi muntat al llom flonjo i escumejant d'una onada mediterrània? Ho fa per portar aqueixes fantasies vegetals que ens donaran figues —gotes de mel— i magranes —gotes de sang— i dàtils —dits de llum, va dir el poeta àrab. Si tot això no fos realitat, el món s'enfosquiria en la prosa més lúgubre i en la desillusió més negra i sinistra.

Continuem, doncs, amb la nostra realitat; és a dir, amb els nostres records. 1900. Des de la mar es veu el port d'Alacant. El port vell, quan tansols tenia dos braços, com els homes. L'altre braç, el nou, encara és a la pedrera. Encara no l'ha tret d'allí l'enginyer-cap de la Junta d'Obres del Port. Així, la seva abraçada de benvinguda als que arriben per mar té molt d'humana. Al port hi ha el *Besòs*, que és el nostre *Normandie* d'aquells temps. El *Besòs* és l'ordinari marítim de Barcelona. Correspon a l'època de les dili-

...el perfil de moro del castell es retalla, net i daurat, com un camafeu...

gències de la Marina. Un se l'imagina arribant ple de pols de les carreteres i dirigint-se a l'hostal de la Balseta. Però el *Besòs* arriba per mar i no ve brut de pols. Tansols porta la brutícia comercial estricta amb l'emmascarament de les seves glopades de fum. El comerç d'Alacant navega dins la seva clofolla. Els magatzemistes de teixits, que van dues vegades cada any a Barcelona per reposar les seves existències de piqués, batistes, percals i *paños*, i els representants de cases de maquinària i d'adobs i de fàbriques de farina, viatgen sempre en el *Besòs*.

La nau llegendària arriba els dimarts al matí. Té anunciada molt dejorn la seva arribada, quan encara fa la guàrdia del moll la doble sentinella de les seves dues llums, verda i roja, que són com la mirada dels pràctics del port estesa sobre la mar. Les famílies dels viatgers van a esperar el *Besòs* a la punta del moll. Cal llevar-se a les quatre de la matinada. ¡Qui sap si amb aquelles màquines tan modernes —som, com és sabut, al 1900— que porta el *Besòs* i amb aquella fumerola que llança de la seva xemeneia, el vaixell no arribarà abans de l'hora! El *Besòs*, però, mai no s'avança a les cites. Es un vaixell ordenat, familiar, respectable, comercial. Es un vaixell, en fi, que no matineja. Els dies que arriba de Barcelona al port d'Alacant tansols matinegen els familiars dels viatgers. El matineig desvetlla l'apetit, i al banquet de pedra de la farola del moll sempre hi ha, en aquella hora, un vell que ven *rotllets* i *malaenes*, esperant tots els dimarts el *Besòs*, com si fos l'encarregat de preparar el desdejuni al vaporet amb llamineries alacantines. A les vuit arriba —amb retard— el *Besòs*. El port d'Alacant és ja brillant de sol, de reflexos de la mar, d'esparpells de *rossos* de carrabiners. Tufeja a bacallà, a amoníac, a solatges de vi, a marisc, a porqueria. El *Besòs* atraca, de punta, al costat d'un veler noruec que descarrega fardells de bacallà anglès. Es nota que és anglès perquè el porta un vaixell noruec.

Colloquen l'escaleta del *Besòs* perquè baixin els passatgers. Tots ells han fet un viatge magnífic, diuen per no esverar els menuts, admirats de les proeses dels navegants. Cap passatger del *Besòs* no pot confessar que s'ha marejat, ni tansols quan el vaporet ballava en passar el golf de València. Travessia esplèndida! Dir una altra cosa seria tant com acceptar la possibilitat que un home de la Mediterrània pot marejar-se al tramvia de mules que va a Sant Vicent del Raspeig. El *Besòs* es posa a descarregar embalums i caixes i a carregar fardells i bocois. Tot el comerç entre Alacant i Barcelona és allí, amb els seus capatassos, estibadors, consignataris, empleats, botiguers i magatzemistes, pendents del tràfic mercantil.

A les tardes, a l'hora dels passeigs malencònics per l'escullera, del veler noruec que descarregava bacallà anglès surt una música sentimental, música d'acordió. Després el mariner de l'acordió va a embriagar-se de ginebra al *Cafè del Comerç*. (Precisem la realitat del personatge: molts anys després, a París, jo assistia a una representació de *Maya*, obra teatral poètica i audaciosa *. *Maya*

* Traduïda per J. Millàs-Raurell, aquesta obra va ser representada en català al teatre Talia, de Barcelona, l'any 1926 o 1927, per la primera actriu Mercè Nicolau. El personatge al qual es refereix més avall Carles Esplà era interpretat per Joan Xuclà.—N. DE LA R.

és la ilusió indoriental de l'amor; més concretament, del desig. L'autor encarnava aqueixa il·lusió en una prostituta enfarinada de barri marítim, que tant podia ser de Marsella com de Barcelona. Maya rebia en una sòrdida cambra els homes que passaven. Un dels clients, atret a l'infame temple de l'amor per la invitació carnal de Maya, era un mariner noruec. Ja no recordo —llevat que era ros i fornit— de quina manera l'actor el caracteritzava. Però recordo que en aparèixer en escena el mariner vaig pensar: «Aquest home jo l'he vist en alguna banda.» Es clar, que l'havia vist! Era, sense cap mena de dubte, el mariner que tocava l'acordió a la popa del bricbarca noruec i que després somreia al mosso del *Cafè del Comerç* perquè li servís més *gin*. El record és exacte i demostra la realitat de totes les imatges irreals i poètiques.)

Els dies que marxa el *Besòs* arriba al port d'Alacant el vaixell d'Oran. En baixen cavallers algerins que porten barret fort i guardapols, i senyores que s'han posat al cap una quantitat exagerada de fruites, flors i ocells. Es diuen *madame Alberolà, madame Sansanó, madame Lozanó*. Totes són alacantines. Oran és una mena de barri d'Alacant. En lloc d'anar-hi en el tramvia de mules, s'hi va en vaixell. Els passatgers del vapor d'Oran diuen *txe* i *oh, là, là!* Parlen el valencià en francès o el francès en valencià. El seu llenguatge és una curiositat literària. (Com a tal recollí *La Nouvelle Revue Française*, fa uns vint anys, pàgines soltes del *Journal de Cagayous*, publicació periòdica d'Oran amb les aventures d'un personatge popular oranès. Es una prosa escrita en un valencià aproximat al de la marina alacantina, amb ortografia francesa. Exemple: *dourim* per *durem*. En donar-los la pronunciació francesa, aquelles paraules recobren el seu accent valencià. El llibre de la *N. R. F.* conté un lèxic i un estudi minuciós sobre l'origen de certs mots populars oranesos. Tot i que l'erudit filòleg autor de l'esmentat estudi atribueix l'origen d'algunes paraules als idiomes portuguès, italià, o castellà, totes són valencianes, de la marina alacantina.) Cagayous és un pillet de platja, un bohemi de port, un artista del no-fer-res, fumador de cigarretes i bevedor de vi en porró, un virtuós dels molls a la brasa als *merenderos* de la costa. El germà de l'oranès Cagayous és l'alacantí Calamaro, puntal de taverna, vagabund del port, inspector dels treballs del moll. Veu venir els vaixells i ho avisa als consignataris. Un d'aquests li dóna dos *quinzets* pel servei. Protector, li diu: «—No te'ls *malgastes*.» El Calamaro respon: «—No, senyor. Què he de *malgastar!* M'ho *gastaré* tot en vi.» El Calamaro practica l'amistat franco-espanyola. El seu gran amic i protector és un francès que arribà a Alacant a l'època de la gran exportació de vins a França. Ara s'embarquen menys bocois per a Seta. Queda, doncs, a Alacant més vi per al Calamaro i per al seu amic francès. Quan aquest a la nit torna a casa seva, cerimoniós, com a bon francès, en passar saluda amb una barretada l'estàtua d'Eleuteri Maisonave: «—*Bonsoir, monsieur le Ministre!*»

Als molls del port alacantí grinyolen les rodes dels carros de Torrellano, de Muchamiel, de Rebolledo, del Bacarot... Tocant a l'escullera i arrenglerades, dialoguen amb les seves banderes —peces de baieta groga, penjades a assecar als pals— les barques de pesca de les parelles. Porten noms de dona: *Remedios, La joven Lolita, Las dos Matildes*... Un fogó a la popa, amb una perola de peix. Perfum inoblidable!

Vell port d'Alacant! Des del vaixell dels emigrants es veuen les teves llums, com ara el veiem nosaltres, blau i llunyà, amb «cel de mar i blau de mar... —digué Miró— ...traspassat de Mediterrània.» Hi ha ara una fragància de geranis i de gessamins alacantins, una festa d'ametllers florits... Sentim els cargols de mar a les platges del Postiguet...

A mi no m'estranyaria gens —tot és tan real i viu en el record!— que en aquest moment, en enllestir aquestes quartilles, truqués a la meva cambra el moro de pedra del castell i em portés, com a present de Nadal, un cistell de dàtils.

CARLES ESPLÀ

Mèxic, desembre del 1945.

Esperem que els intellectuals catalans a Mèxic, ultra les tasques professionals que els escauen, sabran complir amb el deure patriòtic de contribuir al coneixement i la difusió del pensament català —que no està mancat de temes universals, en set segles d'història— i participaran com a catalans a la defensa de la civilització occidental. La cultura catalana hi ha contribuït amb aportacions ben remarcables. Cal no oblidar-les ni permetre que altres les oblidin per culpa de la nostra omissió.

(*Revista de Catalunya*, IV època, num. 1; París, desembre del 1939)

Berenguera Berenguer, de Barcelona, *emperadriu de les Espanyes*

I
L'IMPERI

SUPOSEN alguns intèrprets tendenciosos de la història, que els reis de Lleó es consideraven hereus de la monarquia goda per la línia del semifabulós *Don Pelayo* i que, com a tals, ambicionaren regnar sobre tota la Península, com si fos una pertenència.

Amb tal intenció, els asturians haurien donat l'apellatiu d'Emperador d'Oviedo a Alfons III el Magne (866-910) i, més tard, seguint el costum, els reis lleonesos també s'haurien dit emperadors de Lleó i, a vegades, per més pompa, *basileus*, a la manera de l'Imperi d'Orient. I tot això, que era pura petulància, algun cop ho hem vist qualificat de gran instint històric. Se'ns voldria fer creure que els lleonesos, amb l'ús i l'abús d'un títol imperial, haurien significat la superior jerarquia del seu monarca sobre els altres reis i magnats peninsulars. Però totes aquestes especulacions semblen gratuites. Es molt més probable que els bons asturians i lleonesos mai no arribaren a tenir tanta ambició.

Sabem, doncs, que l'apellatiu imperial es comença a aplicar a Astúries en temps d'Alfons III el Magne, contemporani de Carlemany. La qual cosa —no tenint aquell títol arrels en el país, ni en els monarques visigods, que sempre s'anomenaren reis, ni en res visible— fa pensar que el seu origen es deu a un simple gest d'arrogància emulativa. Si Carlemany, rei dels francs, es deia emperador, per què no s'ho podia dir també el monarca d'Oviedo? Una manca absoluta de sentit de proporció, solament comprensible en un medi bàrbar, aïllat i ignorant, possibilità la maduració d'un fruit tan estrany. En pobles que havien sofert un gran retrocés, en relació a la cultura clàssica, però que seguien convergint en el corrent de la civilització, allò no hauria estat possible; per tradició històrica, si més no, reconeixien solament dos ordres imperials: un a Orient, sòlid, amb Constantinoble per capital, i l'altre a Occident, molt més accidentat. El d'Occident feia segles havia quedat enterrat, quan Carlemany el restaurà. I, en fer-ho, per bé que conservarà el nom de *Romà*, en realitat esdevindrà franc i, més tard, en passar a Alemanya, germànic, sota la forma altisonant de *Sacre Imperi Romà Germànic*. Amb tot, aquests imperis d'Orient i d'Occident, malgrat les vicissituds que els impediren d'establir-se d'una manera definitiva, sempre significaren alguna cosa més que un títol capritxós escollit per honorar un règul. El d'Occident —i el d'Orient també, però per altres camins— obeïa als ideals universalistes de l'Edat Mitjana: una unitat en el poder temporal per a tota Europa, paral·lela a la del poder espiritual, encarnada en el Papa. Dos poders suprems: un per a les coses de la terra, l'altre per a les coses del Cel. I això, encara que no passà mai d'un somni, reflecteix l'esperit d'una llarga època, de tota una civilització.

El primer rei de Lleó que, al marge de la gran aspiració universal de la civilització, es desprèn, tot i recolzar-s'hi, de l'arbitrària tradició imperial local per intitular-se *Emperador de totes les Espanyes*, és Alfons VI. Ho fa després de prendre Toledo als sarraïns, com qui llança un globus d'assaig, per veure si l'espècie arrela en alguna banda. Podem dir que no reeixí en el seu propòsit, perquè mai ningú no el proclamà tal ni l'investí. En canvi, el seu nét, Alfons VII, fou més hàbil; convocà un concili d'eclesiàstics i magnats i, de conformitat amb ells, es féu coronar emperador pels seus bisbes, a la catedral de Santa Maria de Regla, de Lleó, el 2 de juny de l'any 1135. Amb tot, aquell Imperi encara era una gran vanitat de vanitats, i, com que la vanitat era la seva causa principal, durà solament els dies que visqué el rei Alfons. Cosa digne de tenir-se en compte, almenys en un aspecte.

Si en lloc del terme emperador prenem el seu equivalent semita, *Rei de Reis*, emprat pels autors àrabs quan es refereixen a l'alta dignitat d'Alfons VII, ens donarà una idea d'Imperi peninsular amb solta. Des dels temps més remots la Península és vista com una unitat geogràfica i, en certa manera, la monarquia gòtica crea una tradició d'unitat política. No obstant, a l'Edat Mitjana ja no era possible restaurar la vella unitat bàrbara. La reconquista s'havia iniciat i desenrotllat en nuclis diversos i, en cada un d'ells, els pobles s'aglutinaven sota característiques distintes, en la llengua, en la manera de pensar i en els hàbits de vida. Era, a través d'aquells grups humans que començaven a manifestar-se d'una manera natural, sense consciència, instintivament, les actuals nacionalitats. Agermanar les

idees d'unitat —geogràfico-històriques— amb el fet de la diversitat humana, al segle XII², tenia una sortida possible en un *Rei de Reis*.

Aquesta concepció era, tanmateix, antagònica amb l'esperit unitari asturiano-lleonès. La monarquia l'havia importada d'Europa, però no arrelà en el seu poble. Constituïa un intent d'instaurar el feudalisme —mot corromput del germànic, que inicialment s'hauria derivat de federació— al reialme castellano-lleonès. S'hi projecta clarament en temps d'Alfons VI, probablement per conducte dels seus gendres Ramon i Enric de Borgonya, de les seves mullers Agnès d'Aquitània, Constança de Borgonya i Isabel de França, i dels monjos de Cluny que havien entrat per la porta gran, sota els auspicis reials. Amb aquest empelt, l'antiga tradició honorífico-imperial es vivifica i dóna nova brotada. Es nota la pretensió d'estructurar els reialmes cristians i els sarraïns a la manera dels grans feus francesos. La prova es fa amb els comtats de Galícia i Portugal. Sota la super-sobirania de l'*Emperador de totes les Espanyes* es podien conservar les sobiranies reials locals i establir una convivència. Però Alfons VI no pogué arribar a final del camí; aquest objectiu estava reservat al seu nét, qui serà el veritable constructor del *château en Espagne*, sense fonaments en la terra.

II

L'ALIANÇA DE SANGS

Estava destinada a compartir els honors de l'Imperi la princesa catalana Berenguera Berenguer de Barcelona, filla del nostre comte Berenguer III el Gran. La tradició històrica remarca que era formosa —*linda*, segons el dir dels cronistes castellans—. I amb aquest mot ho expliquen tot, i amb escreix. Perquè la literatura del segle XII², particularment la de terres de llengua castellana, poc galana, no es deixa impressionar gens per la feminitat, sobretot si es tracta de dones maridades. En la imaginació austerament aspra dels cronistes i poetes, la muller era un simple assumpte privat del marit. Les consorts dels grans senyors i dels herois passen a través de les cròniques i de la poesia èpica com ombres difuses, encara que en la vida real tinguessin tot un altre caràcter.

El pare, Berenguer III, pocs anys abans de la seva mort, el 1128, decidí casar-la amb Alfons VII de Castella i de Lleó. Fou, com tots els matrimonis nobiliaris, un acte especulatiu. Aquest el pensà i l'acomplí un dels comtes políticament més fins que tingué la Casa de Barcelona. La princesa, és clar, no escollí marit ni aquest muller. Es trobaren casats per un destí, tan allunyat de les manifestacions afectuoses, com era la raó que més tard s'anomenà d'Estat. Eren els agents d'un pacte entre famílies, d'una aliança per la sang, l'instrument més sòlid d'amistat que es podia establir.

En compliment de la seva missió històrica, sortí la formosa Berenguera de la dolça plana barcelonina vers les llunyanes terres de Lleó. Probablement ni sabia com era l'home amb qui havia de compartir la vida. Pobra noia sacrificada, diríem avui; però per a la casta entre la qual això s'esdevenia, no era tan terrible com pot semblar-nos. Els seus membres es feien un plaer de jugar a reis i a reines. Berenguera, doncs, com totes les princeses, des de la infantesa sabia quin era el seu destí.

Amb tot, aquella aliança amb Castella i Lleó era un cas excepcional, sortia de la tradició política barcelonina, que cercava entroncar amb cases de Provença i del Llenguadoc. Els altres fills de Berenguer III foren collocats en missió expansiva més enllà dels Pirineus. Es Berenguera, doncs, qui inicia el primer contacte seriós amb Castella. I s'inaugura no pas per atzar, sinó per satisfer una mútua necessitat preventiva dels catalans i dels castellans, davant el gran poder que havia adquirit el rei d'Aragó, Alfons I el Batallador. Per bé que les relacions del rei aragonès amb els comtats de Barcelona i d'Urgell foren cristianament fraternals, els catalans miraven amb recel les empreses victorioses del Batallador a la vall de l'Ebre i, a partir de l'any 1123, les accions contra els sarraïns de Fraga i Lleida, l'aspiració a Tortosa i les incursions en els reialmes de València, Dènia i Múrcia.

Alfons d'Aragó no solament constituïa una amenaça, cavalcant al dors de les terres catalanes i comprimint-les de cara a mar, sinó que ara s'introduïa en zones territorials que els comtes de Barcelona i d'Urgell es reservaven per a les seves expansions sobre els musulmans. Tàcitament es reproduïa la pugna que en temps de Berenguer Ramon II existí amb el Cid, a causa del reialme de València i de les taifes de Tortosa i de Lleida, la qual quedà saldada en casar-se Berenguer III amb Maria Roderic o Rodríguez, la seva primera muller, filla del Cid. La rèplica a l'expansió de l'aragonès fou el matrimoni de Berenguera, amb el qual s'obria un camí en les relacions de Barcelona i Castella, que Çurita

qualifica d'*amistat i confederació*, i que canvià per complet la situació dels comtats catalans. Si abans Aragó cavalcava a les seves espatlles, ara seran Castella i Barcelona les que amenaçaran de comprimir-li les fronteres en un fort moviment de tenalles. Es indubtable que aquesta era la política de Berenguer III i també, per altres raons, la d'Alfons VII.

III

L'ESPOSA

BERENGUERA tenia vint anys quan entrà a les terres del seu promès. Havia fet el viatge amb l'esperit una mica encongit; però ferma de caràcter, preparada a la Cort del seu pare per a ser reina, es llançà amb decisió a la gran aventura de la seva vida. Una i mil vegades s'havia preguntat, tot fent camí, quina mena d'home seria el rei Alfons. Cosa comprensible, perquè ha de ser angoixós anar-se a casar amb qui no es coneix. I augmentava la natural tribulació el fet d'haver de regnar sobre un poble tan desconegut com el seu rei. En aquest aspecte se li havien fet recomanacions molt serioses. Sabia que se les havia d'heure amb gent rude, orgullosa i ensuperbida, bona com a nens si es tenia la fermesa de mantenir-se, entre ells, alt entre els més alts. I, tanmateix, aquells cavallers que havien anat a Barcelona a sumar-se a la seva companyia, que s'obligaven amb una gentilesa que semblava forçada, tenien la virtut d'enervar-la. Quan parlaven el seu romanç castellà, que ella havia après, li ressonava a les orelles talment com trompes i tambors, d'adusta i greu que era la seva expressió. ¡Quin contrast no havia de notar amb els cavallers oberts i riallers de la cort del seu pare i amb els senyors galans i maliciosos de la Provença i el Llenguadoc!

I, no obstant, quan es presentà el rei, que s'havia avançat a rebre la seva futura reina i senyora, la seva presència fou aconhortadora per a Berenguera. Li agradà des que el veié. Alfons no s'assemblava de res als cavallers que havia enviat per acompanyar-la. Era gentil i tenia l'aire dels senyors de l'altra banda del Pirineu, herència del pare, que era borgonyó. Parlava amb una dicció dolça, que, més endavant, sabé que li venia de la seva llengua de la infantesa. Un romanç, tot melodia, que es parlava en el llunyà comtat de Galícia i que, quan el sentí, li recordà la seva pròpia llengua romana. Era tan exquisit que en ell havien de cantar l'amor els poetes de Castella, de Lleó i de les altres terres del rei, perquè en el propi —de tan esquerp, fort i ressonant que era— solament s'atrevien a composar-hi cants de guerra i poemes que enaltien les gestes dels seus grans batalladors. Tan encisada quedà Berenguera de Galícia, que manà, testamentàriament, que la hi deixessin descansar; diuen que per devoció a Sant Jaume. Qui sap! El que sí és cert és que fou enterrada a la capella de les Relíquies de la Catedral de Santiago. I l'historiador Flórez, que encara pogué veure la llosa de la seva tomba, en la qual estava esculpida, ha deixat dit que la representava de jove i tan formosa, que en tot el país, per generacions, quan es volia enaltir la bellesa d'una dama, es solia dir: «—Sembla una Berenguera» o: «Esteu feta una Berenguera.»

Les noces es celebraren al vell castell de Saldaña, a la vall del riu Carrión, en terres lleoneses, el mes de novembre de l'any 1128. Per un moment les seves pedres adolorides semblaren somriure. Allà hi havia mort, feia dos anys, la reina mare, *Doña Urraca*, en circumstàncies estranyes, i la fama, encara, l'assenyalava com escenari d'històries ombrívoles. Aquella nit, però, els fantasmes, si és que n'hi havia, s'amagaren indignats per l'escàndol. La plaça del castell s'obrí al poble des del matí i, durant tot el dia i la nit, hi hagué balls, cantades i gatzara avinatada. I mentre la multitud es llançava a aquests esplais, a la Casa Reial es coneixien Alfons i Berenguera. I el rei s'enamorà de la reina —cosa estranya entre reis— perquè, a més de formosa, era casta i amant de la veritat.

Per això —com diu la *Història Compostelana*—, quan morí el Papa Calixt II, oncle d'Alfons VII, i el succeí Honori II, el rei visqué moments d'intranquiL·litat. Es recelava que el nou Papa li enviava el cardenal legat Humbert amb instruccions per a tractar en concili d'apartar-lo, per causes de parentiu, de la seva muller, la reina. No se sap quin podia ser aquest parentiu, ni com Alfons resolgué el conflicte, i tot plegat, podria ser una de tantes faules amb què està construïda la *Història Compostelana*. Però, sigui quina sigui la veritat, la inquietud d'Alfons VII, per por de perdre la seva muller, reflecteix un fet real: que Berenguera era estimada. I és fama que ho fou durant tota la seva vida i que, en morir, encara que el rei es casà en segones noces amb *Doña Rica*, sempre es ressentí de la desaparició de la seva primera muller.

A. TONA I NADALMAI

(*Seguirà*)

La justícia a l'illa

Així que acaben de sopar, l'Andreuet guaita amb sorpresa com el seu cosí Albert s'aixeca, tot menjant les figues seques que la tia ha posat a taula per postres, i fa unes passes, amunt i avall del menjador. L'Albert s'ha mostrat tot el vespre nerviós i distret, i, contra el seu costum, quasi no ha parlat.

Mentre sopaven s'ha fet fosc i ara ja és nit i el menjador està feblement il·luminat pel quinqué de petroli, la llum del qual projecta les ombres de l'oncle, la tia i els dos nebots sobre les parets blanques.

—Me'n vaig —diu l'Albert.

L'Andreuet el mira, inquiet. Se'n va? On deu anar, de nit? Mai no havia sortit, en havent sopat. El petit se sent decebut, perquè ha estat esperant impacientment la fi del sopar per a jugar amb el seu cosí, que li havia promès, avui, fer *ombres noves*. Fer *ombres* és la seva distracció de moltes vetlles, mentre la tia despara la taula i renta els plats a la cuina, i l'oncle llegeix els diaris endarrerits que un cop cada setmana el vaporet d'Eivissa duu a Formentera. L'Albert té una habilitat que l'Andreuet té per màgica a fer, posant les mans entre el quinqué i la paret, ombres que semblen les d'un conill, d'un gos, d'un ocell, d'una vella, que es belluguen i adquireixen vida en el món al qual aquell joc apassionant transporta l'Andreuet. L'Albert té un repertori inesgotable d'ombres i sovint n'inventa de noves.

—Me'n vaig —repeteix el noi.

La tia resta quieta, seriosa, sense dir un mot. L'oncle posa una mà sobre la taula i s'aixeca lentament.

—No triguis —diu.

I s'acosta a l'Albert i l'escorcolla. Li treu del cinyell el ganivet amb la beina de cuir; el ganivet de fulla ampla i llarga, eina dels almadravers, d'utilitat contínua en les feines de la pesca i que és com una part de la persona del pescador.

—No el portis —diu l'oncle, en veu baixa—. Demà al matí recorda't de demanar-me'l.—

I es fica el ganivet a la butxaca i segueix escorcollant. L'Albert no diu res; espera, immòbil, que l'oncle acabi. Els ulls li espurnegen.

La tia segueix asseguda, quieta, amb la vista baixa, sense dir res. L'Andreuet se sent encuriosit i voldria preguntar, però no gosa fer-ho directament i fa:

—Tia, que no rentes els plats, avui?—

La tia no contesta.

L'oncle ha acabat l'escorcoll, però no sembla estar-ne satisfet i es passa la mà pel clatell i guaita recelosament l'Albert. Aquest espera uns moments i demana:

—Me'n puc anar?

—Sí, ves; però no triguis. I tingues enteniment. Si arribes tard *allà*, torna de seguida.

—Sí. Bona nit.—

L'Albert surt i s'endinsa en la fosca.

—On va? —demana l'Andreuet.

No li contesten. No li poden contestar. ¿Com li explicarien, en aquell menut de cinc anys, que el seu cosí Albert va al seu primer festeig?

L'Andreuet es resigna a jugar tot sol. Jugarà a vaixells.

Amuntega les cadires de boga en un recó del menjador, s'hi enfila, i des del pont del *vaixell*, capità autoritari, crida ordres a una tripulació imaginària fins que la seva tia, en acabar de rentar els plats, surt de la cuina eixugant-se les mans i li diu:

—Apa, Andreuet; fes un petó a l'oncle i veste'n a dormir.—

* * *

El desperta el mal de ventre i sent el soroll llunyà de trets. Altres vegades els ha sentits, i quan ha demanat qui els tirava li han dit: «—Els caçadors.» Els caçadors? Com poden veure les perdius, de nit? No ho entén, però ja està avesat a no entendre moltes coses de la gent gran, i no s'hi capfica.

Sent que a la cambra veïna l'oncle i la tia parlen en veu baixa. Els trets s'han acabat. El soroll venia, com altres vegades, del bosc de savines que hi ha camí de *Sant Francisco*.

Passa una estona i l'Andreuet no aconsegueix adormir-se altre cop; li fa mal el ventre. Es rebolca pel llit, apretant-se la panxa amb les mans, i a la fi queda immòbil, bocaterrosa, perquè recorda que una vegada va sentir com l'oncle explicava que així passaven els mals de ventre. Si no li passa, cridarà la tia. No voldria cridar-la, perquè ja sap el que dirà: rondinarà perquè ha menjat massa fruita i l'endemà no li'n donarà. Realment, sembla que li passa. Però no s'adorm.

Sent el grinyolar de la porta de la casa, que s'obre. Deu ser l'Albert, que torna. Sent, també, el soroll que fa l'oncle en llevar-se i sortir de la seva cambra. I, de seguida, les veus de tots dos que parlen al menjador.

Li ha passat el mal de ventre. L'Andreuet es lleva amb compte de no fer fressa i s'acosta de puntetes a la porta i treu el cap per a tafanejar. L'oncle parla en veu baixa, però irada. Torna a escorcollar l'Albert, i l'Andreuet veu com li treu de la pitrera una pistola enorme.

—Ets un boig! No et clavo una llisada perquè ta mare no pugui dir que t'he posat la mà a sobre. Però demà, quan vindrà la guàrdia civil, aniràs a casa l'alcalde.—

L'Andreuet, esglaiat, se n'entorna al llit. Es cert: l'endemà el vaporet d'Eivissa durà els dos guàrdies civils que, amb els màusers penjats a l'espatlla, vindran del moll de dret a la casa, s'hi aturaran un moment a la porta i diran a la tia: «—*Buenos días, señora; ¿cómo está don Vicente?*» «—Bé —contestarà la tia—. Es a bord.» I aleshores els guàrdies seguiran el seu camí, s'aturaran a la botiga del Blai, només per a dir bon dia, i després marxaran cap a *Sant Francisco*, pel camí que travessa el bosc de savines.

Van a casa l'alcalde, on aquest ha reunit tots els veïns que durant la setmana han comès algun mancament, i on els guàrdies administren justícia bastonejant els culpables; més o menys, segons la culpa. A la tarda, tot esperant la sortida del vaporet que els ha de tornar a Eivissa, els guàrdies seuen a la porta de casa el Blai, i l'Andreuet, que els té una por invencible, no gosarà acostar-s'hi. Se sent esfereït en pensar que l'Albert, demà, serà bastonejat pels guàrdies. I ho serà, això és segur, perquè l'oncle estava molt enrabiat. I... ¿per què devia dur aquella pistola, l'Albert? Trigarà a saber-ho, això.

Es un costum, a l'illa, que mentre una noia no s'ha compromès formalment amb un minyó, festegi amb tots els pretendents. Fins que es decideixi per un d'aquests, no manifesta la seva preferència, i és usual que un mateix vespre no festegi amb més d'un. Ho fa amb el que, després de sopar, arriba primer. Aleshores el pare tanca la porta i a tothom qui truca crida que ja ha fet tard. El minyó i la noia seuen en dues cadires a tocar, s'embolcallen amb una mateixa manta i festegen fins que el pare diu: «—Ja és hora d'anar-se'n a dormir.» Llavors el xicot s'aixeca i s'acomiada. En marxar diu: «—Fins demà.» Però ningú no sap si l'endemà l'atzar li permetrà altre cop ser el primer d'arribar. Potser en trucar a la porta la veu del pare de la noia, que avui l'acomiada amablement, demà li cridarà: «—Has fet tard!» Gairebé sempre, quan un fa tard, se'n va a provar sort a una altra casa, i si tampoc no hi és a temps, a una altra. En aquest pelegrinatge amorós els minyons segueixen, és clar, un ordre de preferències; i quan un ha fet tard a tres o quatre llocs, ha de sentir moltes ganes d'embolcallar-se amb la manta per anar a cercar la companyia d'una mossa poc disputada, que és, en general, poc atraient. Els galans defraudats acostumen anar-se'n a casa tranquilament, bo i fent-

se el propòsit de ser més diligents al vespre següent; però alguna vegada dos o tres es troben pels camins, i si n'hi ha algun que té un autèntic interès per la noia que no ha aconseguit veure, es parla de venjances, i parlant, parlant, s'escalfen els ànims, i decideixen esperar els rivals sortosos, que escometen a trets. Els altres contesten i durant una estona les bales xiulen entre les savines. Aquells són els trets que l'Andreuet sent algunes nits. Els combatius minyons deuen saber per què mai no hi ha víctimes en aquelles batalles. Aquesta nit l'Albert ha participat en la batussa. Sabia el risc que corria i feia dies que s'havia proporcionat una pistola, i com que sospità que l'oncle l'escorcollaria abans de deixar-lo sortir de casa, abans de sopar ha colgat l'arma a la sorra de la platja de l'estany, darrera la casa, i a la nit, en sortir, ha tombat a la cantonada, ha saltat la paret que des de casa el Blai va fins a la vora de l'estany, ha agafat la pistola i se n'ha anat ardidament a casa la Margarida, una noia de tretze anys; dos menys que ell. Ha arribat el primer i ha passat una vetllada deliciosa; però mentre festejava, el pare de la Margarida ha hagut de cridar quatre o cinc vegades: «—Has fet tard!», i l'Albert ha pensat que fóra massa sort que a la tornada a casa no tingués alguna topada pel camí, perquè la Margarida és una de les mosses més cobejades de l'illa.

* * *

La tia ha posat el dinar a taula, i l'Andreuet ha dinat amb l'oncle, que acaba d'arribar. Ella espera que torni l'Albert.

L'Andreuet l'ha vista tot el dia plorosa, i sap que és perquè l'Albert ha anat a casa l'alcalde, on segurament els guàrdies li pegaran. El xicot ha romancejat un xic, abans de marxar, però hi ha anat sense protestar; una mica moix, amb el front arrugat i els llavis apretats...

Passa el temps i l'Albert no torna.

L'oncle se n'ha anat a la cambra a fer la migdiada i la tia no es mou de la porta, guaitant cap al camí de *Sant Francisco*. A la fi veuen, entre les branques de les savines, la figura de l'Albert, que ve fent salts i tombarelles.

L'Andreuet hi corre i li demana:

—T'han fet mal?—

L'Albert riu i amb la mà li amanyaga el cap i li esbulla els cabells; però no li contesta.

La tia demana:

—Què t'han fet?—

L'Albert riu i fa:

—No res.

—No res?

—No. El caporal ha dit: «—Aqueix és el nebot de l'arraix.» I m'ha preguntat com estava l'oncle i m'han dit que me'n podia anar.—

La tia fa un sospir d'alleujament i diu:

—Apa: entra i dina.—

En aquell moment l'oncle es lleva, i quan s'assabenta del que ha passat guaita severament l'Albert. Durant uns moments ha de dominar la temptació de pegar-li un mastegot. A la fi diu:

—Si tornes a fer el d'anit passada, no t'enviaré a la guàrdia civil. Et clavaré un raig de bufetades.—

L'Andreuet està desconcertat. Se sent content perquè no han pegat al seu cosí, però li sembla, vagament, que hi ha alguna cosa que no rutlla. L'oncle ha enviat l'Albert a casa l'alcalde perquè li peguessin, i és la primera vegada que l'Andreuet veu que la voluntat de l'oncle no s'ha complert.

VICENÇ RIERA LLORCA

(Linòleum de P. AUDIVERT)

...L'organització de la Confederació Catalano-Aragonesa, amb València i Mallorca com a reialmes distints, i la de l'Imperi Català —amb la plena autonomia de Sicília i Sardenya i, més tard, de Nàpols— és també resultat característic del poble i de la seva evolució política. En la unió amb Aragó va ser respectada la seva organització peculiar; en conquistar-se Mallorca i València, aquests territoris no foren simplement anexionats o regits des de Barcelona, sinó que van constituir reialmes distints, amb plena autonomia, i s'hi estengueren les institucions democràtiques catalanes, que tingueren així mateix els reialmes de l'Imperi Català, el qual no es tractà mai d'anexionar o d'absorbir. D'aquesta manera els Estats de la Corona Catalano-Aragonesa i del seu Imperi formaven una mena de Commonwealth *amb plena autonomia... Això va produir la possibilitat de coordinar pobles tan diferents com el català, l'aragonès i els del Mediterrani, no sols per la composició ètnica, sinó per tradicions culturals i llengües distintes; i jamai hi hagué cap intent de rompre el vincle que els unia —a excepció de les picabaralles dinàstiques amb els reis de Mallorca— i transcorregué en plena pau la vida de la Confederació i de l'Imperi.*

DR. PERE BOSCH-GIMPERA

(A *La formación de los pueblos de España*)

Quatre anècdotes de l'estada de Pau Casals a Mèxic

I. «PAU CASALS, el meravellós concertista català, el primer violonceHista del món, vindrà aviat a Mèxic.»

Aquesta gratíssima notícia va circular ací el 1919, època en la qual les darreres convulsions produïdes per la Revolució Proletària encara estremien la nostra pàtria mexicana.

L'entusiasme que la notícia va produir entre els amants de la bona música va ser indescriptible, sobretot entre els músics, perquè el mestre Josep Rocabruna, compatriota i condeixeble de Pau Casals, havia lloat de tal manera el mestre a la *Unión Filarmónica* de Mèxic, que tots desitjàvem conèixer-lo.

Estàvem acostumats al tracte dels virtuosos de fama internacional que ens havien visitat, els quals ens havien deixat la impressió de la seva impecable cortesia i del seu arrelat sentiment de superioritat, que nosaltres trobàvem justificat, puix el vèiem basat en fets realment singulars. Va arribar Casals i vaig tenir la sort que m'hi presentés el nostre amic Rocabruna. La primera impressió que en vaig rebre no fou pas molt agradable. Vaig veure un home de complexió robusta, sense ser gras, d'estatura més aviat baixa, de front olímpic per la calba prematura, de mirada penetrant i viva, de moviments poc graciosos, que em va semblar més un honest home de negocis que no pas l'artista inspirat que és.

DOCTOR JESÚS C. ROMERO

Notable musicògraf mexicà —un dels més vigorosos propulsors del nacionalisme musical del seu país, escriptor brillant, membre de l'Academia de la Historia, de Mèxic—, que ha volgut honorar LA NOSTRA REVISTA *escrivint per als seus lectors una sèrie de records de l'estada a Mèxic del nostre gran Pau Casals.*

Unes poques paraules van ser prou perquè canviés la meva impressió. Casals no és com els altres concertistes que he conegut. En el seu tracte no hi ha el formalisme, superficial i insincer, que constitueix l'etiqueta i de la qual se serveixen els homes conspicus per mantenir allunyats la majoria dels mortals. Es cordial, senzill, accessible i no té aqueix sentiment de superioritat que fa tan antipàtics molts superhomes.

La nostra conversa va ser de seguida amistosa i més aviat semblàvem dos vells amics que es retroben després d'una llarga separació que no pas dues persones que s'acaben de conèixer.

Acabada l'entrevista, vam sortir plegats el mestre Rocabruna i jo.

—Què us ha semblat, en Casals?

—Trobo que no vàreu ser just en ponderar-lo de la manera que el vàreu ponderar.

—Potser el meu catalanisme em va fer exagerar?

—Al contrari; pecàreu per defecte. En Casals és més noble, franc i cordial del que ens havíeu descrit.

El mestre Rocabruna no va contestar, però la satisfacció li va fer espurnejar els ulls.

Als pocs dies s'iniciaren els concerts. Quina gallardia en la confecció dels programes! Quina magnificència en la interpretació de les obres! Quina tècnica d'execució més depurada i exquisida! Quina bellesa en el cant i quina sublimitat en tot!

Si la impressió que Casals m'havia produït com a home fou superior a la que esperava malgrat els elogis que me n'havien fet, la que em va causar com a artista va excedir de molt els límits del que havia imaginat que fóra el seu virtuosisme, fundada la meva opinió en els discos gramofònics imperfectes d'aleshores, sonats en els fonògrafs de corda. Casals em va semblar incommensurable!

A cada recital, el públic s'electritzava, enfollia d'emoció i de sentiment i sortia esgotat, retut, perquè el temperament de Casals és d'aquells que no s'emmarca en la perfecció equilibrada, com passa amb Mozart, amb Leonardo o amb Racine, sinó en la grandesa titànica, com passa amb Beethoven, amb Miquel Angel o amb Hugo. Fins i tot en les interpretacions més delicades mai no és rieró, sinó torrent; mai no és llacuna, sinó mar...

Acabada la sèrie dels seus concerts, quan vaig tornar a parlar amb el colós, la seva acollida cordial em va animar a fer-li una pregunta que podia semblar indiscreta:

—Durant les execucions teniu els ulls tancats. ¿Ho feu per tal de reconcentrar-vos millor i facilitar així el lliure curs del vostre èxtasi artístic?

—No. No tinc el costum de tancar els ulls. Aquí ho faig per no tenir la impressió ingrata que em produeix el fet de veure la sala mig buida, perquè arreu estic acostumat a veure-la plena.

—La manca d'un públic nombrós és deguda a la nostra situació política i militar actual. Em sabria greu que us pensèssiu que és filla de la incapacitat artística dels mexicans per a comprendre el vostre art meravellós.

—No ho crec pas! —va contestar vivament en català—. No ho crec perquè he vist pocs públics als quals hagi pogut commoure tan profundament com el de Mèxic. El poc nombre dels assistents queda compensat amb escreix per la seva emotivitat.—

Vam conversar d'altres coses i quan Casals marxà de Mèxic va donar mostres inequívoques de simpatia pel país i d'afecte pels mexicans.

Aquí i a l'estranger, Casals s'ha mostrat sempre amic dels mexicans i per això el seu nom no es pot esvair fàcilment del cor dels que el coneixem.

DR. JESÚS C. ROMERO

Nadal del 1945

EL PLA DE LA CALMA

EL TO QUE DONA L'ACCENT

Sí, al començament de ser ací, vam fer-nos la ilusió de passar desapercebuts. «Potser com que no distingeixen ni de ces, ni d'esses, ni de zetes...» Però pecàvem d'ingenus. Ens ha passat a tots. Dues frases nostres i sorgeix la pregunta inevitable:

«—Que sou català?»

Ja ens havia ocorregut a França, l'altre estranger que coneixem. En aquell poblet francès, el nostre amic ens duia al cinema. A la taquillera, només li va dir:

«—Trois.»

I la noia, que pel reduït forat comercial de la taquilla sols podia veure la corbata de l'amic, va ajupir-se per mirar-lo a la cara i dir-li, perspicaç:

«—Etes-vous catalan?»

En Pere va enrogir, però el vam aconhortar bonament. Allò no era pas un motiu de desolació. I va sortir-ne una conversa reconfortant, de la qual n'era eix l'orgull de la nostra catalanitat, tan versàtil en manifestar-se. Al capdavall, potser exhibint pel món aquest accent no fèiem sinó internacionalitzar el nostre problema.

BENVINGUDA I COMIAT

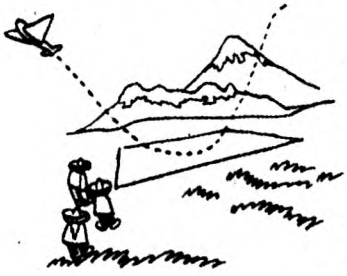

Éirem al Port Aeri, barreja de camp de futbol i d'estació de ferrocarril. De l'avió va baixar l'ex-ministre i ex-governador del Banc d'Espanya i era tot ell una rèplica punyent a les maledicències dels erigits en règim a la península. El rosegat coll de la camisa i els sargits pantalons tancaven en un parèntesi horitzontal la decandida figura. Quina casaca de ministre!

A Lluís Nicolau d'Olwer només se'l pot estimar. Provoca desigs de donar-li a entendre que està per damunt del bé i del mal. Irradia alguna cosa inefable —en el correcte sentit del mot— que sedueix tothom. No serà aquest aire de no tocar de peus a terra? Sorprendrà ningú, que es parli de la seva canonització?

El sopar íntim havia reunit uns quants amics àvids d'escoltar-lo. L'amfitrió volia una fotografia seva i del seu hoste, i algun dels contertulis podia fer-la llavors mateix. Els photoflash *i el trespeus esperaven, ostensiblement, en un recó. Però en Nicolau furgava per la cartera a la recerca d'un retrat per a carnet.*

—Una fotografia? No cal; aquí en tinc una...—

*La cartera, hem dit? Després l'havia de deixar, abstret, en un taulell de les oficines del cable. No anunciava un bon botí, però va sorgir la rapacitat; la mateixa que va fer que algú arrabassés un dia al mestre Costa-Horts la partitura d'*El noi de la mare. *Ministre dues vegades, doncs, sense cartera!*

Va anar-se'n molt aviat; massa, pel que l'estimem. I ens ha quedat a les mans un exemplar del meravellós El Pont de la mar blava, *reeditat a Mèxic quan ell traçava un pont damunt l'altra mar.*

MARCEL JOVER

El darrer novembre va morir d'un atac al cor en Marcel Jover, un català ardit, ben jove encara, que hauria mantingut —ja la mantenia— la continuïtat de la nostra fama de rodamóns. Era la reviscolada del negre cubà que s'ofereix a portar les maletes en el més pur estil de la Barceloneta, que després és charro *mexicà que enyora la ciutat on ha nascut, i que finalment pot ser un taxista de Nova York que encara té la dona a Manresa.*

En Jover era un home que s'adaptava prodigiosament al medi moral i s'hi confonia. Però va fallar-li l'adaptació al medi físic. El seu cor hauria hagut de recordar que passar dels tres mil metres sobre el nivell del mar constituïa, a casa nostra, motiu per a la fundació d'un club. I la ciutat de Mèxic hi és molt a la vora, en una altura totalment fora de seny.

EL «BANQUET»

Aquell compatriota ja és gerent d'un banc prestigiós. No creguéssiu pas que aludim l'amic Joan Casanelles; ens referim a un altre; a un financer nat que posa en evidència la tenacitat catalana. Una vegada vam anar a cobrar un xec al seu banc, llavors que començava. Era una sala despoblada, un llarg taulell i un empleat somnolent i visible.

Vam donar-li el document i va somriure, apiadant-se del nostre desconeixement en matèries bancàries: « — Per allà, vol fer el favor?» Ens indicava l'altre extrem del taulell. Vam anar-hi en marxa paral·lela a la seva. Allí va rebre'ns, afectuós: «—¿De què es tracta?» Vam donar-li novament el xec, i aleshores va prendre'l. Quaranta-dos pesos. Va gratar-se poc polidament el clatell,

donant-nos una idea de contrarietat. «—A la caixa, si us plau?» La caixa era el centre del taulell. Vam anar-hi plegats, cadascú pel seu cantó, i vam reunir-nos-hi, traspuant afecte mutu. El dependent s'havia posat neguitós. «—Rediable! Quaranta-dos pesos!» Va treure tres bitllets d'un calaix, dos més d'una caixa de cabals i, finalment, xavalla de les seves butxaques. Repetia, entre dents: «—Quaranta-dos pesos!» Després va cridar el mosso, que, assegut en un recó, llegia plàcidament el diari.

«—Tens un tostón?»

El noi va butxaquejar, preocupat. Després va lliurar-li la moneda. I l'empleat, amagant amb un somriure l'angúnia passada, va fer-nos a mans els diners amb un complimentós:

«—Servidor!»

Era un banc que hauria desanimat qualsevol que no hagués estat el nostre amic gerent.

(Dibuixos de *Tíssner*)

A. ARTÍS-GENER

CARTA DE PARÍS

ARTISTES I ESCRIPTORS CATALANS

PARLAR del que han fet a França durant aquests anys els artistes i escriptors catalans obliga, en primer lloc, a reeditar la famosa frase, atribuïda, si no m'erro, a Sieyès, com a resum de les seves activitats durant la trasbalsada època de la Revolució Francesa: «—He viscut.»

Viure, en efecte, no ha estat pas una tasca tan fàcil com pot semblar als que respiren a ple pulmó l'aire lliure d'Amèrica. Viure sota la Gestapo i sota els seus lacais de Vichy; viure sense renunciar a la dignitat; viure sense arribar a un total embrutiment, malgrat que hom es veiés obligat a fer feines dures i desacostumades; viure, a despit de les privacions, del fred, dels bombardeigs i de les deportacions. No hem estat pas herois —o, almenys, no ho hem estat tots, perquè els compatriotes que anaren a trobar la mort esgarrifosa dels camps d'extermini, com els que n'han pogut tornar, i els que lluitaren coratjosament en els rengles de la Resistència Francesa, poden reivindicar amb justícia aquest apellatiu. Els que, més prudents o més sortosos, hem viscut sense passar massa del paper d'espectadors —no pas desinteressats, és clar— al de protagonistes del gran drama, podem mirar avui com un malson aquests anys passats i entrellucar en l'alba incerta de la pau mundial les primeres lluors de la nostra llibertat.

Penso que els lectors de LA NOSTRA REVISTA estaran contents de saber que els artistes catalans que viuen a França han conservat i augmentat llur prestigi; que hi ha hagut revelacions de joves talents i confirmació en terra forastera del just prestigi que ja gaudien a casa nostra alguns homes madurs; que els escriptors catalans, si bé en general s'han vist privats de la normal satisfacció de veure impresa llur producció, no han deixat d'escriure en català, fidels a una llei espiritual que era la suprema raó de llur exili. Una revista del tipus magazine, *Per Catalunya*, que publica a Niça amb un esforç que ratlla en el sacrifici un coratjós equip format per Josep María Lladó i Figueres, Ramon Bofill i els germans Ignasi i Lluís Vidal Molné —els fills de Josep Aladern, l'infatigable—, ha començat a ressenyar a les seves pàgines, en les quals collaboren tots els escriptors i artistes catalans de França, sota el títol *La resistència espiritual de Catalunya*, les activitats dels nostres intellectuals durant aquests anys de forçat silenci. Val a dir que, donant l'exemple les figures més prestigioses, tothom ha aprofitat el temps preparant originals i enllestint vells projectes. Pompeu Fabra ha redactat una nova gramàtica per als mestres, amb exemples, que és un eficaç instrument per a la tasca enorme de reeducació de la joventut que ens espera a la nostra terra. Prepara encara una tercera edició de la seva gramàtica catalana en francès, afegint-hi una selecció de textos catalans. I els seus admiradors i deixebles —és a dir, tots els catalans—, li ofereixen una edició de luxe d'una tria de les *Converses filològiques*, de feliç memòria. Rovira i Virgili ha enllestit una important obra que és una descripció física i espiritual de la nostra Pàtria, i ha continuat la seva monumental *Història*. Mossèn Carles Cardó, a Suïssa, ha escrit un llibre considerable sobre el paper de l'Església a la societat moderna, l'edició del qual sortirà simultàniament en català, castellà, francès, anglès i alemany. Feliu Elias (*Apa, Joan Sacs*) ha seguit la seva múltiple activitat com a pintor enamorat de la realitat fins a les seves darreres conseqüències, com a dibuixant i caricaturista i com a historiador de l'art. Treballa en dues obres de gran volada: una *Història del Llibre Català il·lustrat* i un *Tractat d'Estètica*. Lluís Nicolau d'Olwer començava, a la presó, a Cusset, un *Estudi sobre Pere Abelard*, el famós filòsof amant d'Heloïsa, que ha anat prenent un abast cada vegada més ample com a obra d'erudit i d'artista. Ha acabat també un *Repertori* de tota la literatura produïda durant un segle —del 1833

a la nostra guerra— sobre les lletres catalanes. Ventura Gassol, a França i a Suïssa, ha continuat la seva obra poètica i de propaganda de la nostra causa. I al costat d'aquests noms ilustres de la literatura catalana, cal posar, com a màxima representació del nostre art, la figura de Pau Casals, el primer violoncellista del món, que ha volgut compartir les privacions i el silenci dels seus companys d'exili i que ara, amb la seva triomfal *tournée* per les grans capitals d'Europa, és una viva propaganda de la nostra causa.

Quant als artistes, em proposo, en cròniques successives, estudiar en detall les seves realitzacions i els seus èxits. Però vull subratllar per endavant el guany de prestigi dels nostres escultors de la «generació del 99», Rebull, Fenosa i Viladomat. El primer, que ha treballat en silenci i amb una constant ascensió cap a la perfecció del seu art, fins a l'èxit espectacular del seu *manège* al Teatre de la Moda, que ha de traslladar-se a Nova York després del seu triomf a París i a Londres. Fenosa, escultor predilecte de la selecció intellectual parisenca, realitza ara, amb el seu monument a les víctimes de la matança alemanya a Oradour-sur-Glane, una obra de gran empenta. Viladomat, refugiat a Andorra, ha seguit essent el gran artista, creador de formes belles. Un altre escultor, Miquel Paredes, treballant en terra del Rosselló, ha impregnat el seu art d'una sentor rústega que vertebra la seva gràcia un xic fràgil d'antany.

Els pintors han estat, potser, els homes més privilegiats de la sort. Al costat de llur producció de cavallet, un nou camp d'activitats se'ls ha ofert: la ilustració de llibres de gran luxe. Pere Créixams ha mantingut, amb una producció copiosa i una fuga pictòrica de gran colorista, el seu vell prestigi de pintor de Montmartre. Grau Sala ha deixat d'ésser l'evocador de l'època de les mànigues de pernil i els ventalls acolorits per esdevenir un gran pintor de paisatges parisencs i d'interiors plens d'intimitat. Antoni Clavé, Carles Fontserè, Martí Bas, Riba-Rovira, representants d'una jove generació de l'Escola de Belles Arts de Barcelona, s'han revelat com a bons pintors i ilustradors. L'Exposició d'Artistes Catalans que organitzà Solidaritat Catalana fa uns mesos a París, a profit dels deportats catalans, fou una bona exhibició de la tasca dels nostres pintors i escultors a través d'aquests anys. Però ja he dit que en una nova crònica tindré lleure de parlar de llurs realitzacions i en general dels llibres que els catalans han publicat a França durant aquests anys.

RAFAEL TASIS

CAPVESPRE DE CIUTAT

La tarda mor lentament damunt del paisatge suburbial. Cases disperses, com una jugada de daus caiguts, façanes quadriculades i parets mitgeres de maons, amb la faixa blanca dels celoberts, les línies geomètriques de finestres de les fàbriques, i una vella casa rural amb teulades de vessants i galeria amb arcades. Solars sense edificar, murs de tanca i el retall verd de l'herba d'un prat. Colors primaris de litografia, afinats en tintes pàl·lides. Petites volves de núvols, que semblen les pinzellades inexpertes d'un dibuix infantil. Al lluny, d'una banda, el mar, d'un gris blavós, quiet, sense relleu, com un fons pintat; i de l'altra unes tanques de vegetació entre marges de terra, després d'un enfilall de cases de pessebre en un amfiteatre de petits turons, més enllà de la muntanya, i per damunt de la barreja confusa d'espontani i d'arbitrari, una llum fina i cansada.

El capvespre pren, a poc a poc, tonalitats rogenques, violetes, agrisades. La màgia de la claror morent posa en les coses banals el prestigi de la llum. La resplendor darrera de la posta no arriba a daurar les fulles esgrogueïdes de la renglera d'arbres. De retorn del treball passen grups de gent dispersa, amb un caminar de resignació i de cansament, amb l'aire las i ritual de complidors d'un destí anònim. Les persones isolades són com un interrogant que no val la pena de voler desxifrar, vides recloses en elles mateixes, perdudes en la penombra. Una nena descalça corre i riu jugant amb una branca verda. Arriba de lluny, a intervals i mig esvaïda, la música d'una gramola. En les galeries d'un pis qualsevol voleia la bandera blanca de la roba estesa. El reflex d'uns vidres recull l'espurna fugissera d'un darrer raig de sol. Hi ha, en el cap-al-tard, una remor llunyana i un silenci pròxim.

Lentament, avança la nit. El passeig, amb els marges deserts, sembla isolat per dues rieres d'ombra. Enllà, una recta de guspires somortes, la urbanització incipient d'un carrer futur, cus el teló de la nit amb un repunt de filet d'or. Més lluny s'endevina la ciutat; un formigueig de llums entre clapes de negror, com un cel caigut de constel·lacions desfetes. Passa algun taxi apressat amagant al secret dels que porta. Es desdibuixa en la fosca una parella refugiada en un pedrís. La campana buida del cel recull el plany perdut d'una locomotriu llunyana. Martellegen el silenci les batallades d'un rellotge, i altres li responen en una curta polifonia de sons fugidors. La nit és d'un blau afinat i translúcid. Suspès damunt de l'horitzó, tremola un estel, petit i clar, com el brillant d'una promesa modesta.

CARLES PI-SUNYER

CARTA DE NOVA YORK

LA RECONVERSIÓ ECONÒMICA ALS ESTATS UNITS

VAIG arribar als Estats Units, procedent de Casablanca, el dia 24 de setembre de l'any 1941. Vaig romandre a Nova York tres setmanes i després vaig marxar cap a Mèxic en un dels autobusos de la famosa línia *Greyhound*.

En el transcurs d'aquest viatge inoblidable vaig fer escala a Washington, Saint Louis, Dallas, San Antonio i Laredo. Després, a començaments de novembre, vaig entrar a Mèxic.

Vaig estar als Estats Units, doncs, durant les darreres setmanes de la pau. Un mes i cinc dies després que n'havia sortit, exactament el 7 de desembre, es produïen els fets de Pearl Harbor i l'entrada de Nordamèrica a la guerra. He tornat als Estats Units el 24 de maig del 1945, poques setmanes després de la fi de la guerra amb Alemanya i poques abans de la fi de la guerra amb el Japó. Les circumstàncies m'han permès assistir, com a testimoni presencial, a l'obertura i a la clausura d'un dels cercles més transcendentals de la vida nacional dels Estats Units.

La primera impressió que va produir-me el país, en aquella dolça tardor de l'any 1941, fou la d'un presoner a qui alliberen. Venia de la França de Pétain i del Marroc de Nogués. L'estàtua de la Llibertat, al port de Nova York, aparegué al meu esperit torturat com el símbol universal de l'Esperança. Darrera l'estàtua, i en una extensió de milers i milers de quilòmetres, s'obria el país més ample, més ric, més generós, més lliure que hagi mai organitzat l'home en el transcurs del drama històric de la seva vida. El país, encara, més pacífic. Estava a la porta de la guerra més dolorosa que hagi viscut la humanitat i tot respirava benestar, confort, sana despreocupació.

He tornat als Estats Units tres anys més tard, quan estava submergit en ple esforç militar. Semblava un altre. Sobre el mateix teló de fons de la seva joventut i de la seva alegria, la guerra havia dibuixat els perfils tensos i enèrgics d'una voluntat nacional de victòria.

Durant el període —tan curt— de la meva absència, el país havia portat a cap un dels miracles de la història.

En esclatar la guerra, els Estats Units eren el país més desmilitaritzat del món. El seu exèrcit de pau es componia de 13.000 oficials i 174.000 soldats. (Compari's amb les xifres que dóna Aunós en el seu llibre *España en crisis* per a l'exèrcit espanyol de temps de pau: 23.000 oficials i 180.000 soldats.) L'aviació militar americana a penes existia i la marina, la sola força organitzada, no tenia personal suficient per als seus serveis.

En tres anys, els Estats Units havien organitzat un exèrcit de 8.200,000 soldats, 3.700,000 mariners i 1.200,000 aviadors.

¿Com fou possible el proveïment militar d'un exèrcit tan descomunal?

A l'any 1939 treballaven, als Estats Units, 40 milions de ciutadans, l'ínfima minoria dels quals es dedicava a construccions de guerra. A l'any 1944, 60 milions de persones treballaven a Nordamèrica i la immensa majoria, en activitats directament relacionades a la guerra. Aquest augment en les forces de producció fou possible, a desgrat de la mobilització total de les joventuts, perquè ingressaren en el procés del treball 18 milions de dones.

¿Quant costà l'armament d'aquesta força?

Segons càlculs dels especialistes, els Estats Units han despès pel seu esforç de guerra. *300 mil milions de dòlars*. Calculant en pessetes, a base de 1 a 10, que no és pas la veritable relació de les dues monedes, arribem a la xifra de *tres bilions de pessetes*, acceptant per bilió la definició espanyola de milió de milions.

Però, per no parlar de xifres que desafien la imaginació humana, inventaré, com els astrònoms han fet amb l'any-llum, una nova unitat i aquesta serà el pressupost de la República espanyola de l'any 1932 (no parlo de l'actual pressupost de Franco, perquè aquest, producte de la demagògia i de la inflació, no té cap valor comparatiu.) Doncs bé: en menys de 4 anys de guerra, els Estats Units han despès l'equivalent a 750 vegades el pressupost espanyol. No seria exagerat afirmar que la guerra ha costat als Estats Units tot el que Espanya ha despès des que existeix com a entitat històrica.

Paral·lelament a aquest esforç de guerra, els Estats Units han continuat les seves produccions de pau. La producció d'articles d'ús civil ha oscil·lat, durant aquests darrers anys, al voltant de 88 mil milions de dòlars anuals, una quantitat equivalent a 179 anys del pressupost espanyol.

Sobtadament, amb la mateixa rapidesa amb què s'havia declarat la guerra, es *declarà* la pau. Nordamèrica, una de les característiques nacionals de la qual és la rapidesa dels seus reflexes

d'acció, es mobilitza immediatament per a la *reconversió*. La mateixa nit en que es rendí el Japó, el 14 d'agost del 1945, el Departament de Guerra enviava *37.000 telegrames cancel·lant 83.000 contractes de fabricació de material de guerra*. La Marina, per la seva banda, n'enviava *12.000 cancel·lant 50.000 contractes*. Mentre llegia aquestes xifres reveladores en l'anunci lluminós de *Times Square*, Truman anunciava la primera mesura de la pau: l'abolició total de la censura, *dues hores després de signar la rendició*.

El procés de la *reconversió* a Espanya després de la guerra 1914-18 va durar cinc anys i va culminar amb la dictadura de Primo de Rivera. Ací, la primera disposició governamental és el retorn a la més absoluta llibertat de premsa i d'opinió [1].

Ara bé, el problema no consisteix, únicament, a tornar a una producció de pau que permeti el reingrés al mercat de treball dels 14 milions de mobilitzats, sinó de mantenir un nivell de producció que faci possible donar feina als 60 milions de ciutadans americans que estan en condicions físiques de treballar. I ací serà, encara, necessari establir un paral·lelisme amb Espanya.

A Espanya treballen, donant al concepte *treball* un valor econòmic i no valor moral, uns 5 milions de persones. A Estats Units, 60. Es a dir, malgrat que la població nordamericana és, només, 5 vegades més elevada que l'espanyola, les forces productores ho són 12 vegades més. Per altra banda, el grau de mecanització de la indústria és ací tan gran que podem perfectament multiplicar el rendiment humà de l'americà, en relació a l'espanyol, per 10. La capacitat de producció dels Estats Units és, segons aquest càlcul, *120 vegades més gran* que la d'Espanya (les xifres totals de la producció ho confirmen). Per a mantenir l'equilibri econòmic entre la producció i el consum, Nordamèrica necessita, doncs, mantenir altíssim el poder de compra de la totalitat del país. Les classes socials són, als Estats Units, molt més reduïdes del que deixa suposar la imatge que des de fora un es fa del país. El benefici nacional es reparteix així: 55 % va als assalariats, 8 % a les corporacions públiques, 8 % als tenedors d'accions (la majoria dels quals són petits accionistes) i solament 13 % als capitalistes i propietaris. La resta va a l'estat en forma d'impostos. El repartiment de la fortuna nacional a Espanya ens dóna xifres diametralment oposades a aquestes. Contràriament a l'opinió general, per altra banda, *hi ha menys categories de sous als Estats Units que a la URSS*.

En aquestes condicions, l'equilibri social només és possible, als Estats Units, si es manté aquesta democràtica distribució de la riquesa.

Per això cal assegurar treball a tothom, perquè la composició social de les classes ens prova que la totalitat del país, o la gran majoria dels seus habitants, viu —i això constitueix una altra novetat per l'espectador superficial— del seu treball *personal* i *directe*. Hi ha, a Nordamèrica, en efecte, 9 milions de pagesos, 4 milions de funcionaris, 6 milions d'artesans, 6 milions de comerciants, 3 milions d'empleats de banca i 11 milions d'obrers industrials. (Xifres d'abans de la guerra, quan la totalitat de la població treballadora era de 40 milions.)

Dada la composició de les classes socials i la distribució de la riquesa nacional, el problema nordamericà per excel·lència és assegurar treball a tothom per tal d'evitar les famoses *crisis cícliques* que, cada 7 o 9 anys, equivalència dels 7 anys bíblics de les vaques grasses i les vaques magres, comprometien tot el seu sistema econòmic i tota la seva estabilitat política.

Per tal de superar la situació, s'està estudiant el pla, a la vegada més flexible i més enginyós, que s'hagi posat modernament a la consideració de cap poble. Té, sobre els plans quinquennals soviètics i altres intents de planificació desenvolupats pel feixisme alemany i italià, l'avantatge de la seva viabilitat i l'absència d'aquest *mastodontisme* burocràtic que a la llarga constitueix per al sistema polític del país un remei pitjor que la malaltia.

Vet ací les línies generals d'aquest projecte, conegut als Estats Units pel nom, no del seu autor, sinó del seu principal propugnador, de *projecte Murray*.

L'any fiscal comença, als Estats Units, el mes de setembre. Doncs bé: cada any, i abans del mes de març, el president presentarà al Congrés un *Pressupost del Treball Nacional*. En aquest *pressupost*, establert per un Comitè format per representants de la Indústria, el Comerç, la Banca, les Cambres, els Sindicats, les Cooperatives, els especialistes del Govern, etc., es fixarà el

1. La crisi social que es produí a Catalunya i a Espanya durant el període 1918-23 pot qualificar-se de crisi de *reconversió* i té, en més d'un aspecte —totes proporcions guardades— moltes semblances amb l'actual crisi social als Estats Units.

L'economia espanyola havia estat sempre deficitària. Però degut a la producció industrial d'Europa durant la guerra (1914-1918) i a la neutralitat espanyola es produí, per primera vegada des de segles, un superàvit de la balança comercial, superàvit que beneficià sobretot la indústria catalana. Vet ací unes xifres:

	Pessetes
Dèficit	
1913	247.000.000
1914	180.000.000
Superàvit	
1915	277.000.000
1916	448.000.000
1917	552.000.000

A l'any 1919 el superàvit ja baixà a prop de 200 milions, fins a desaparèixer totalment al 1920 i al 1921. El capitalisme català va voler *reconvertir* la producció industrial baixant els sous. D'ací la crisi sindicalista, els Sindicats Lliures, Martínez Anido i, finalment, Primo de Rivera.

CASAS Y JARDINES DE MALLORCA

per

ARTHUR BYNE i MILDRED STAPLEY

Un volum luxosament relligat a l'holandesa, amb un total de 255 làmines, moltes d'elles en color, amb nombrosos esbossos acuradament acotats.

$ 200.— mex.

L'ILLA DE LA CALMA ofereix als admiradors de la Naturalesa bellíssims exemples d'arquitectura en els quals els arquitectes i artesans mallorquins crearen un estil propi, admirablement entonat amb els lluminosos paisatges de Mallorca.

Més de deu segles d'activitat constructiva són recollits en les làmines d'aquest llibre. Els palaus i les cases pairals de la ciutat i el camp mallorquins no són simples construccions amb un valor estructural i artístic purament tècnics, sinó que són peces del paisatge. Bells bancals amb agrupaments de tarongers, ametllers, pins i xiprers, i, sobretot, l'olivera, serveixen de basament majestuós a les construccions.

En els jardins severs, però d'una força clàssica meravellosa, alternen sàviament els massissos florits i els arbres utilitaris. Fins i tot l'aigua adquireix en els jardins de Mallorca uns accents més pregons i poderosos que en els del Renaixement italià, a desgrat que en aquests sigui un element protagònic.

Els artistes hispanoamericans preocupats per recollir en aquest Continent el més característic de la tradició europea, i particularment de l'espanyola, trobaran en les aquarelles, fotografies i minuciosos esbossos d'aquest luxosíssim llibre mil solucions per als problemes que se'ls presentin, el mateix d'emplaçament que arquitectònics i de decoració.

ÉS UNA ALTRA DE LES OBRES MONUMENTALS D'EDITORIAL ATLANTE

nombre de persones que, dades les necessitats del consum, les possibilitats objectives de la producció i les exigències de l'equilibri econòmic i financer, han de treballar als Estats Units. Es donarà plena llibertat a la iniciativa privada perquè, sense cap intervenció governamental, provi la seva capacitat d'ocupar aquesta massa de treballadors, establerta objectivament. Si la iniciativa privada fracassa en aquest comès i queden un determinat nombre de persones sense feina, el Govern, sense alterar per res els principis constitucionals del país, i sense entrar en consideracions filosòfiques i sociològiques de cap tipus, tindrà cura de donar a les persones que han restat desocupades per la falla de la iniciativa privada, un treball remunerador i socialment útil.

Aquesta mena de balanç de les forces socials es farà cada any i constituirà una mena de desafiament constant que farà l'Estat a la capacitat d'organització de la iniciativa privada. Les conseqüències vers la socialització progressiva de la producció americana o el manteniment de les bases de la propietat capitalista, es faran, així, a plena llum del dia i vindran imposades, no per la mística ideològica o per la demagògia, sinó per la realitat de la vida quotidiana.

JAUME MIRAVITLLES

Desembre, 1945.

Una de les gràcies de l'Empordà

LA desena gràcia de l'Empordà és la Muga, que si té nom de dona com una gabatxa, no arreplega una gota d'aigua que no hagi plogut en terres de llengua catalana. La Muga és el riu empordanès, que no és riu, i encara, fins després d'ajuntar-se amb les rieres de Bussols i Cursavall. Jo la som passada sense adonar-me'n caminant del Puig de Bassegoda fins a Custoja i Sant Llorenç de Cerdans. Però d'Albanyà a l'altre Sant Llorenç de la Muga, xamosa vall d'adustes delícies, les aigües clares corren més abundants pel seu llit. Tal vegada passava per allí una ruta romana, perquè encara avui s'hi veuen les restes de tres ponts. Anant de Vuira a Buadella, per pujar a la Mare de Déu de la Salut, tornes a trobar la Muga més ampla i potenta. ¡Quantes vegades he seguit tot a la vora del seu pas, venint de les Escaules cap a Pont de Molins, i m'he deturat a reposar al peu de la cascada de la Caula, que salta pel cingle, com una cua de cavall esgarrifada per la brisa! A cada banda de ribera les terres pugen altes, deixant una ampla vall on les runes d'una església romànica acaben de donar un aire sentimental al paisatge. També aquí els meus records es confonen amb els d'aquell esperit rodamón que va ésser el meu pare: els marges humils del Ricardell i els canyissos del Llobregat, les hortes de Riberó i l'estesa de la Muga devés Cabanes i Peralada, s'entrevien totalment amb els episodis de la gesta paternal i ben sovint no sé si era ell o jo que aquella vegada trèiem les anguiles de sota les pedres i se'ns esmunyien del puny clos. I d'aquí cap en mar trobes la Muga anant a Roses i a Cadaquers, abans de perdre's en els estanys traïdors al caminant, on s'oeixen de nit bruels misteriosos, sospirs de fades o potser lamentacions dels déus antics de Rodes.

PERE COROMINES

C R Ò N I C A

ELS CATALANS A ANGLATERRA

Anglaterra és un país ple de paradoxes, als ulls d'un estranger. Es, segurament, l'únic del món que no té un codi penal ni una llei escrita, però és també aquell on la llei és més respectada. L'anglès és el poble menys revolucionari del món i el que menys pot explicar-se una revolució; però quan va convenir-li, va ser el primer a fer-la, i està sempre disposat a repetir-la per defensar els seus drets i les seves llibertats. Es un país que no comprèn com la gent pugui exiliar-se per motius polítics, i tot i això mai no ha tancat les seves portes als desterrats que hi truquen. A Anglaterra cercaren refugi els francesos escapats de la revolució, i més tard —quan Anglaterra va derrotar Napoleó— van fer-hi cap els seguidors de l'Emperador derrotat. Carles Marx i els revolucionaris russos que s'escapolien de la tirania tsarista, es refugiaven a Anglaterra; i després hi arribaven els tsaristes fugitius de la revolució. Els liberals espanyols perseguits per la monarquia absolutista del segle XIXè —entre ells, el nostre genial compatrici Puig i Blanc— i els anarquistes catalans que van ser desterrats a les darreries d'aquell segle, també cercaren un refugi a Anglaterra. Tots ells van trobar en aquest país, tan difícil d'interpretar, comprensió, amics i ajut quan el necessitaren. Ara, quan l'exili s'ha fet en massa, Anglaterra, com sempre —i seguint, com amb tot, la tradició—, ha reobert les seves portes en la mesura de la seva capacitat. Aquelles illes s'emplenaren de gent de totes les altres terres d'Europa, la qual arribava desmoralitzada i desfeta, i la qual ha trobat allí, el mateix que els desterrats d'altres temps, un poble que ha compartit amb els nou-vinguts la seva llar, el seu pa i àdhuc els seus diners.

Entre aquesta riuada de gent perseguida a la respectiva pàtria, hi havia també catalans. Altre cop aquelles illes emboirades, fredes i desconegudes, els acollien generosament. No eren molts: uns cinccents, en conjunt, dels quals en l'actualitat en resten només cosa de dos-cents. Si bé el nombre és reduït, també és suficient per deixar-hi una empremta, per establir-hi uns lligams i per poder estudiar l'impacte d'aquests dos pobles que tot i tenir tants punts de convergència, no s'assemblen en res.

Els compatricis residenciats a Anglaterra —entre els quals m'he comptat fins fa unes setmanes— han treballat, han collaborat a l'enorme esforç de guerra britànic; han fet obra constructiva, com acostumen a fer arreu del món els catalans que tenen noció de la responsabilitat; però no s'han adaptat. Fet que cal reconèixer.

Els catalans arribaren a Anglaterra tal com s'arriba a un país que no es coneix. El poble català —que també és un poble de paradoxes—, que sempre ha admirat Anglaterra; que en el seu folklore el fill del rei d'Anglaterra és un personatge preferit, ignora Anglaterra. Quan hi desembarcàrem, amb l'esperit encongit —després de la nostra derrota i del pas pels ignominiosos camps de concentració de França—, segurs de trobar-nos amb més ignomínia i amb més camps de concentració, no comprenïem que en lloc de ser rebuts per uns gendarmes ens rebés una senyora —abillada una mica estrafolàriament—, la qual, amb una amabilitat a què ja no estàvem avesats, ens oferia una tasa de te, una llar on poguéssim residir amb llibertat, i, encara, uns diners per a les nostres petites despeses. Així fou com els exiliats del 1940, el mateix que els del 1896 o els del 1814, començàrem a descobrir Anglaterra, a admirar la seva bellesa única i els seus encisos de país sense sol; els seus verds, les seves flors, els seus capvespres i els seus tons de llum gris, que tan magníficament va pintar el nostre Meifrèn. I els desterrats del 1940, com havia passat amb els del 1896 i els del 1814, van haver d'acceptar que tot el que el país té d'estrany, ho té de bell. I que, tanmateix, és un país admirable.

* * *

Immediatament després de la nostra arribada, un cop refets del xoc inicial, vam començar a organitzar les nostres vides. Com abans he dit, tots hem aportat el nostre esforç a les necessitats del país; molts dels nostres han realitzat una obra duradora; però la gran majoria no s'han sabut adaptar a la manera de ser dels anglesos, com tampoc se n'han sortit —és segur que encara menys que nosaltres— els emigrats d'altres pobles de la península.

El català, impetuós i intransigent, va topar amb el caràcter atenuador de l'anglès; el nostre idealisme teoritzant repellí l'empirisme britànic; en general no hem assimilat el *compromise* autòcton, i per la gran majoria dels que hem passat per allí, Anglaterra segueix sent una paradoxa. I és de doldre, perquè tot i que a primera vista semblem dos pobles oposats, anglesos i catalans tenim molts punts de contacte i encara en podríem tenir força més.

A desgrat que haguem d'admetre aquest fet, el pas dels exiliats catalans per Anglaterra no haurà estat inútil. Adhuc ignorant —si fos possible— els connacionals que han mort vestint l'uniforme dels soldats britànics, i fets d'armes de gent de la nostra, com, per exemple, el d'en Vilanova, que va fer-se mereixedor de la Medalla Militar (que després de la *Victoria Cross* és la condecoració més alta que un soldat pot guanyar); ignorant, també, els lligams que crea el sofriment comú, i la sang anglesa barrejada amb la catalana per efecte de les bombes alemanyes; així com els dies terribles passats a la *Fortalesa Britànica*, quan calia un optimisme gairebé inconscient per no veure les negrors del futur, l'obra duta a cap pels catalans ha establert entre tots dos països unes relacions de les que perduren i aproximen els pobles. Han de transcórrer molts anys abans que els catalans oblidin l'esperit amb el qual foren acollits pels anglesos, i tants altres perquè els anglesos oblidin el tremp d'aquells catalans que aportaren el seu esforç a la causa britànica, quan Anglaterra estava tan necessitada d'amics, i en tenia tan pocs.

Fóra difícil de resumir, en una crònica com aquesta, escrita cuitacorrents, la tasca realitzada pels nostres compatricis residents a Anglaterra durant els anys de la guerra. Un dia o altre algú ho farà, amb l'extensió deguda. Per sintetitzat que sigui, no vull deixar sense esment la labor intellectual realitzada per Carles Pi-Sunyer i Josep M. Batista i Roca; l'avenç que en la terapèutica de fractures òssies ha provocat l'obra admirable del doctor

Josep Trueta —a qui la Universitat d'Oxford ha nomenat doctor *Honoris Causa*—; els estudis sobre transfusió i circulació de la sang, del doctor Duran Jordà; les activitats que en l'esfera industrial han desenvolupat en Ramon Perera i en Josep Riu, i en la periodística en Fermí Vergés; el respecte amb què han estat acollides, a tot l'Imperi Britànic, les investigacions sobre sànscrit i llengües hindús del professor Joan Marcaró; l'acollida que han tingut els treballs musicals i els *ballets* del compositor Robert Gerhard; el magnífic treball bibliogràfic d'en Joan Gili, i l'èxit dels dibuixos de guerra del caricaturista Armengol i de les pintures d'en Galí...

Tot això pesarà durant molt de temps i farà que fatalment, en el futur, s'estableixi un intercanvi d'idees entre els nostres escolars i els de les universitats britàniques, així com un intercanvi espiritual entre l'un i l'altre poble. I farà, així mateix, que ens coneguem millor els uns als altres, i que quan els catalans anem pel món, ja no haguem d'explicar que Catalunya és un país situat a l'extrem nord-est de la península hispànica. — JAUME RIBAS

NOTA DE L'EDITOR

EN decidir-se a llançar LA NOSTRA REVISTA, *la Gerència d'Edicions Catalònia va oferir al dilecte amic J. M. Miquel i Vergés la seva direcció, fent honor als seus dots intellectuals i a la seva experiència periodística. En Miquel i Vergés va acceptar, complagut, l'oferiment, i com a primícia de la seva gestió va signar un centenar llarg de cartes adreçades a altres tants escriptors, escampats per Europa i Amèrica, demanant-los la collaboració a la revista. Tres o quatre dies després que aquestes cartes havien estat portades al correu, l'amic Miquel renunciava el càrrec —abans, com si diguéssim, d'haverlo exercit d'una manera efectiva— per raons de tipus personal que no tenen cap relació amb el lloc que li havíem ofert amb la mateixa cordialitat que ell va acceptar-lo, ni afecten el més mínim la vella amistat que ens lliga. Per bé que la seva gestió dins* LA NOSTRA REVISTA *no sigui, per tant, tan assenyalada com destijàvem, Miquel i Vergés ens ha promès que amb freqüència escriurà en aquestes pàgines i que en cap moment que l'hi reclamem no ens negarà el seu valuós suport moral.*

NICOLAU D'OLWER A MEXIC

Nicolau regracià amb un emotiu parlament la prova d'amistat que li donaven els reunits...

Lluís Nicolau d'Olwer, figura de renom internacional com a humanista, com a historiador i com a literat, ha passat unes setmanes a Mèxic, per tal d'atendre obligacions del seu càrrec de ministre del Govern de la República espanyola a l'exili.

El vespre del 4 de desembre, trenta hores abans que emprengués el seu viatge de tornada a Europa, un centenar d'amics li oferiren un sopar de comiat. Les personalitats més destacades en el medi català de Mèxic per les seves activitats literàries, artístiques o científiques es reuniren en un dels salons del restaurant *Papillon*, en el qual es formà un ambient saturat de catalanitat i d'esperit.

El mestre Baltasar Samper, en nom dels organitzadors del sopar, adreçà al doctor Nicolau d'Olwer uns mots plens de cordialitat, que traspuaven el sentiment que la seva marxa ha produït a tots els catalans residents a Mèxic.

L'eminent musicògraf i notabilíssim escriptor aludí els sofriments físics que ultra els morals ha sofert Nicolau d'Olwer a l'exili, tals com el seu empresonament, i el perill —seguit amb angoixa per tots els catalans escampats pel món— que fos lliurat a Franco en la forma ignominiosa que Vichy va lliurar-li tants d'altres desterrats.

Nicolau regracià amb un emotiu parlament la prova d'amistat que li donaven els reunits, com una prolongació de totes les que ja havia rebut durant la seva estada a la capital mexicana. Digué com li plaïa haver constatat que per damunt de les diferenciacions ideològiques els catalans seguien tenint un criteri únic pel que es refereix al desig de veure la Pàtria alliberada i acabà dient que l'emoció més colpidora que havia sentit a Mèxic havia estat, no pas de tipus polític, sinó espiritual, amb motiu d'haver arribat a Amèrica en el precís moment que li era reeditat el llibre *El pont de la mar blava*, dins la Col·lecció Catalònia. Remarcà que aquest fet, aparentment simplíssim, l'havia retrotret a la seva vida d'escriptor, negligida una pila d'anys per les activitats polítiques i per les dificultats de la vida a l'exili. Regracià a Avelí Artís la idea d'incloure el seu llibre dins la Col·lecció que aquest dirigeix i féu, encara, una altra pila de consideracions al volt d'aquest tema, que el lector comprendrà que silenciem i agraïm.

En acabar l'àpat, totes les mans dels comensals van estrènyer, amb sentida cordialitat, les de l'illustre compatrici que, en compliment dels seus deures, ha abandonat les comoditats materials que li oferia Amèrica per a reintegrar-se a l'Europa carregada de pesombres i de sofriments.

Dr. S. ARMENDARES
METGE-CIRURGIA
CONSULTORI:
ALVARO OBREGON, 254
DE LES 4 A LES 7 DE LA TARDA
TEL. ERIC. 18-84-04
TEL. MEX. P-39-19
MEXIC, D. F.

ELS LLIBRES I ELS AUTORS

EL PENSAMENT I LA VIDA (Estímuls per a filosofar), per JAUME SERRA HUNTER. *Pròleg de Josep Carner. Dibuix-retrat d'A. Artís-Gener. Edició a cura de Pere Matalonga. Vol. 2 de les edicions del Club del Llibre Català. Tiratge de 155 exemplars, numerats. Mèxic, D. F., 1945.*

El doctor Serra Hunter era home de sòlida personalitat i sense contrastos, d'ànima polifacètica moguda només pel bé i la justícia, sostinguda sempre en l'estadi elevat de l'ideal pur i alhora comprensiva en palpar les realitats amb les quals li calia enfrontar-se, una i invariable en essència, però amb possibilitats d'adaptació a les necessitats de la vida.

Sacerdot de la ciència filosòfica, havia consagrat tota la seva existència a la cultura, que considerava l'única deu de progrés; i per això exercia el professorat amb abnegació i de manera passional, perquè era en ell generosa vocació, deure de militant del saber que sent l'obligació de donar als altres el que sap i d'encomanar-los el seu entusiasme. Per això també, per aquest seu concepte de la cultura com a rectora de la marxa del món, sabia tocar de peus a terra en la mesura que li ho permetia la seva posició en l'esfera de l'ideal pur. I per això, encara, va entrar en el terreny tèrbol de la política, amb l'afany de posar el seu idealisme i el seu intellectualisme al servei de la catalanitat i de la democràcia.

Massa sovint la seva posició xocà amb el materialisme —l'antagònic més fort del seu pensament— que l'envoltà en les seves distintes activitats, però el doctor Serra Hunter sabia acarar-se de manera serena a totes les contrarietats. Així i tot, el seu esperit tan sensible se'n ressentia amb el més gran dolor. Es difícil suportar el contrast violent del seu idealisme amb la baixa realitat. El doctor Serra Hunter, prematurament envellit, no pogué sobreviure els xocs tan durs i, encara menys, el veure els seus ideals endogalats. La seva adaptabilitat als fets reals li donà energies per a resistir com pocs espiritualistes haurien pogut fer-ho, però fet i fet no bastava per a substreure'l de la regió ideal que era el seu ambient mental i anímic.

Aquesta manera d'ésser del nostre filòsof es manifesta en tota la seva obra. Els seus llibres són sempre el fruit d'un home que posa el saber i la cultura per damunt de tot i que hi xifra l'existència humana. I els seus assaigs pòstums, aplegats sota el títol del primer dels que formen el llibre —*El Pensament i la Vida*—, ho proclamen potser més que cap altra obra de les seves, a causa del tema que s'hi tracta.

Serra Hunter és no solament un gran iniciat en Filosofia, un professor d'àmplia cultura, sinó, i per damunt de tot, un creador. *El pensament i la vida*, com tota la seva obra, no es limita a oferir, a divulgar i a treure partit dels coneixements de l'autor, sinó que senta doctrina. No escau en aquesta nota, ni sóc jo l'indicat per a fer-ho, d'exposar i fer ressaltar el pensament filosòfic del doctor Serra Hunter; em limitaré, doncs, a ressenyar les principals característiques d'aquests assaigs pòstums.

El Pensament i la Vida presenta temes i problemes en un pla entre la vulgarització i la tècnica; és un conjunt de suggestions que si bé moltes vegades ens recorden qüestions ja tractades, sovint també ofereixen recerques que posen de relleu el valor creador de l'autor. Els temes són presentats en paràgrafs separats i breus, dotats sempre de connexió interna, per tal d'arribar a una comprensió ascendent. Problemes del més elevat interès filosòfic sobre la naturalesa humana, l'origen i el destí de l'home, els objectius del saber, el coneixement i la intelligència, la intencionalitat, el subconscient, etc., són presentats de manera clara, concisa i doctrinal, lliure sempre de dogmatismes, com a veritables descobertes en la majoria dels casos. Cal dominar molt la matèria i ésser un autèntic filòsof per a donar-nos condensat en un breu paràgraf, que moltes vegades no passa de mitja pàgina, tot un tema; i el doctor Serra Hunter aconsegueix aquesta rara precisió, sense que la brevetat faci confusa la idea ni deixi inexpressat part del seu pensament. Aquesta concisió és cercada per tal d'apuntar temes que estimulin a aprofundir-los i a desenvolupar-los, però tanmateix el doctor Serra Hunter, en la seva creació, ja presenta, per be que esbossada, la doctrina íntegra.

ADVERTIMENT als subscriptors de la

COL·LECCIÓ CATALÒNIA

L'amic Ferran de Pol ha comunicat al director de la COL·LECCIÓ CATALÒNIA *que pel fet de no haver pogut disposar oportunament d'alguns materials que li són indispensables per a enllestir la seva obra* Vida de l'Angel Guimerà, *que estava anunciada com a volum IX d'aquesta* COL·LECCIÓ, *es veia obligat a ajornar-ne el lliurament.*

Això obliga a alterar l'ordre anunciat d'aparició dels pròxims volums de la COL·LECCIÓ CATALÒNIA, *que serà el següent:*

IX. — TOTS TRES SURTEN PER L'OZAMA, per **Vicenç Riera Llorca**

X. — HISTORIA DE CATALUNYA, per **Ferran Soldevila** i **Pere Bosch-Gimpera**

XI. — EN LA BOCA DELS NÚVOLS, per **Ramon Vinyes**

XII. — SOLITUD, per **Víctor Català**

Ha quedat enllestida la segona edició de *La Novel·la del Besavi*, d'August Pi-Sunyer, i està ja en premsa la d'*Adrià Gual i la seva obra*, d'Aveli Artís, per tal de poder atendre les comandes de noves subscripcions.

TÉCNICOS UNIDOS, INGENIEROS Y ARQUITECTOS,

S. de R. L.

ESTRUCTURES DE CIMENT ARMAT

Av. 20 Noviembre, 113, desp. 101

Tels. J-60-79 i 12-56-56

MEXIC, D. F.

BIBLIOTECA CATALANA

López, 76 dep. 4 - Tel. 13-57-11
MÈXIC, D. F.

OBRES PUBLICADES

Col·lecció BIBLIOTECA CATALANA

I.—*El Comte Arnau*, de JOSEP M. DE SAGARRA

II.—*Catalunya, símbol de llibertat*, de PERE FOIX

III.—*L'estel sobre el mar*, d'AGUSTÍ BARTRA

Col·lecció DOCUMENTS

I.—*El futur de Catalunya*, de JORDI ARQUER

II.—*Diari d'un refugiat*, de ROC D'ALMENARA

III.—*Geografia espiritual de Catalunya*, d'A. BLADÉ I DESUMVILA

Col·lecció PETITES ANTOLOGIES

I.—*Els primers romàntics dels Països de Llengua Catalana*, per J. M. MIQUEL I VERGÉS

★

Un nou aspecte de l'activitat de BIBLIOTECA CATALANA:

EDICIONS DE CLASSICS CATALANS, VALENCIANS I BALEARS

SEGLE XIII

La més èpica de les nostres cròniques:

La conquesta de Mallorca

De la 'Cronica' de JAUME I

El gran Rei, que va forjar amb la seva espasa la unitat nacional del Principat, València i les Illes, ens conta ell mateix com va alliberar Mallorca

SEGLE XIV

La nostra prosa més clàssica:

El somni, de BERNAT METGE

La prosa de Bernat Metge no ha estat encara superada, segons Nicolau d'Olwer

SEGLE XV

El més profund i turmentat dels nostres poetes lírics:

Poesies, d'AUZIAS MARCH

El cavaller Auzias March, glòria de València, ens fa en els seus versos la història del seu amor impossible a Dona Teresa, la «plena de seny»

Les tres obres en un sol volum imprès sobre paper Malinche especial. — Edició limitada a 200 exemplars numerats i amb el nom del subscriptor. — Amb cinquanta gravats. — Enquadernació luxosíssima en pasta espanyola, amb les inicials del subscriptor al llom. — DEMANEU LA VOSTRA SUBSCRIPCIÓ — PREU: $ 30.00 MONEDA MEXICANA

Aquest poder de precisa concisió en la creació filosòfica és un do de molt pocs autors, i és precisament això el que més colpeix i el que dóna un valor superior a aquest assaig magnífic que és *El Pensament i la Vida*.

Completen l'obra cinc altres estudis. Assaigs breus tots ells, igual que en el que dóna títol al llibre, la clara exposició, la rara concisió, la creació filosòfica, l'interès dels temes i l'idealisme pur de l'autor, en constitueixen les característiques.

He deixat per a tractar en darrer terme un aspecte capital de l'obra del doctor Serra Hunter: el valor artístic. L'art i la filosofia són, indubtablement, les dues formes més pures i elevades de creació, i sovint filosofia i literatura es fonen per a formar una sola cosa. L'obra del doctor Serra Hunter és, primordialment, ciència filosòfica, però mai no deixa d'ésser expressió literària artística. El doctor Serra Hunter no tansols, amb impecable lògica, exposa, defineix i dóna cos al seu pensament amb una elegància i una traça pròpies d'un bon prosador, sinó que el seu estil clar i fluid és d'escriptor autèntic, amb la plena consciència del valor de l'estil i de l'habilitat en saber harmonitzar aquesta nota artística amb les exigències científiques, de la qual en resulta un do de claredat.

Si entre l'obra de Jaume Serra Hunter *El Pensament i la Vida* no és la que ofereix un cos doctrinal més complet, en canvi és la que respon millor a la seva manera d'ésser, puix que sense negligir la doctrina, en el seu anhel de posar la cultura com a base de la vida, l'ofrena en forma que els altres la puguin recollir per a estudiar-la i completar-la. — J. R.-T.

LLIBRE DELS JOCS FLORALS DE LA LLENGUA CATALANA, celebrats a l'Havana (Cuba) el primer diumenge de maig del 1944. L'Havana, 1945.

Seguint la tradició establerta pels diversos consistoris dels Jocs Florals de Barcelona de la seva restauració ençà, el dels que l'any 1944 es celebraren a l'Havana d'acord amb el torn preestablert el 1940 ha editat un volum, el contingut del qual és el següent:

Llista de mantenedors; Reina de la Festa; Cort d'Amor; Comissió organitzadora; Personalitats i entitats que cooperaren econòmicament a la Festa; Cartell dels Jocs; Llista dels autors premiats i relació dels premis; Llista de treballs rebuts; Veredicte del Consistori; Reportatge de la Festa; Discurs del senyor Ramir Tomàs, president de la Comissió organitzadora; Memòria del secretari, senyor Pineda i Fargas; Discurs del president del Consistori, senyor Conangla i Fontanillas; *El llibre d'Emporion*, poemes de Jaume Terrades, premiats amb la Flor Natural; Poemes de Josep M. Poblet i Agustí Bartra (accèssits a la Flor Natural); *Bondat eterna de Nadal*, poema de Domènec Perramon, guanyador de la Viola d'Or; *Isovol*, de Jaume Terrades (accèssit a la Viola); *Enos*, poema de Josep Carner, premiat amb l'Englantina; *Romanç de festa major*, de Domènec Perramon (accèssit a l'Englantina); *La rosa en el llibre*, de Pere Matalonga, i *Prec de l'exiliat*, de Trinitat M. Torrebaja (premis especials de poesia); Discurs de gràcies del mantenedor senyora Encarnació M. de Bernades; Discurs del mantenedor senyor Martí Esteve en el sopar als triomfadors del certamen, i, finalment, fragments dels premis de prosa obtinguts per Joan Carreres i Palet, Domènec Guansé, J. Carner-Ribalta, Emili Sánchez Martí, Pere Mas i Perera, A. Bladé Desumvila, Josep Ribes i Mulet, A. Artís-Gener i J. Roure-Torent. — R. M.

MIQUEL SERVET, per JAUME AIGUADER I MIRÓ. — *Volum VI de la Col·lecció Catalònia. Mèxic, D. F., 1945.*

La literatura biogràfica catalana ha rebut a l'exili aportacions valuoses: *La Novella del Besavi*, per August Pi-Sunyer; *Mossèn Cinto*, per Joan Moles; i darrerament el *Miquel Servet* de Jaume Aiguader i Miró, obres totes elles publicades per la Col·lecció Catalònia. La més treballada és el *Servet* de l'Aiguader, obra escrita amb emoció i madurada durant anys —mentre es pensa, s'escriu i s'acaba—, que reflecteix un sòlid coneixement de l'Humanisme, sobretot de quan desemboca en el Renaixement pròpiament dit i en la Reforma i les lluites religioses que suscità. Una descripció de l'època immediata anterior al Renaixement era requisit indispensable per a reconstruir la vida de Servet dintre el medi en el qual es desenvolupà.

Si bé l'objectiu del seu viure és tot teològic, a la recerca dels secrets de l'ànima, es revela —relativament a l'època— un gran fisiòleg, raó per la qual una biografia de Servet estaria mancada sense un estudi de la medicina en el Renaixement. Les pàgines que l'Aiguader dedica en aquest aspecte són excellents. En canvi la idea de la tristor de l'Edat Mitjana —molt generalitzada, tanmateix— ens sembla desencertada. No podem comprendre que els humans hagin pogut passar mil anys absolutament tristos. Però aquesta visió no altera gens el valor del llibre de l'Aiguader: l'anomenada Edat Mitjana hi entra d'una manera purament accidental. Tot això en relació al medi; quant a l'home, podem dir que és una persona vivent, no pas una ombra, com sol passar en gran part de la literatura biogràfica. Aiguader estima el seu personatge i com a amador li sap donar l'escalf de la vida i el fa humaníssim. Com Pompeu Gener, Aiguader li segueix les petjades a través d'Europa i es dedica a demostrar-ne la catalanitat. I ens recorda, amb una melangia que compartim, la desgràcia —arrel de tota la nostra desgràcia nacional— que a l'hora del Renaixement homes com Servet haguessin d'abandonar la pàtria per desambientada, per decadent.

Llibres com el de l'Aiguader honoren tot el nostre exili, que bé ho necessita. — A. T. N.

EL PONT DE LA MAR BLAVA, per Lluís Nicolau d'Olwer, *volum VII de la Col·lecció Catalònia. Mèxic, D. F., 1945.*

Un dels llibres de major ressonància en l'àmbit català quan aparegué a Barcelona l'any 1928 fou *El pont de la mar blava*, de Lluís Nicolau d'Olwer, suara reeditat a Mèxic per la Col·lecció Catalònia.

Rellegir ara, a uns quants anys de distància, el llibre que ens ocupa, ens porta ineludiblement a establir un paral·lel entre les circumstàncies de les quals som fills els homes i els pobles. Avui, com quan en Nicolau d'Olwer —exiliat de la dictadura de Primo de Rivera— el concebí, una munió de catalans catalanistes és lluny de la terra i la Pàtria mateixa viu sota el jou dels enemics de sempre. Avui, com aleshores, batega en cada cor català un mateix delit i alena una mateixa esperança covada en l'enyor profund de les coses estimades. En el breu pròleg d'aquesta segona edició l'autor fa esment de la coincidència de circumstàncies en les quals el llibre apareix, no pas per atzar, sinó més aviat per una repetició dels fets que, al llarg de la seva història, Catalunya ha hagut de patir i pateix encara, avui més cruament que mai.

No és, tanmateix, per un caprici del destí que en la vida dels homes d'ideal es presenta sovint aquesta amarga experiència. Es, essencialment, que la lluita per aquest ideal comporta sempre el risc —mentre l'ideal no triomfi definitivament— d'haver de passar per una prova constant en la qual el tremp i la fermesa de les convicciones cal que es mantinguin amb tota integritat.

D'una llambregada, com un tret, però, que fa forat, en Nicolau d'Olwer ens dóna amb *El pont de la mar blava* tot un curs d'història. Història que algú hauria volgut fer-nos oblidar, però que ni el temps ni les malvestats esborraran. I com molt assenyadament l'autor diu en l'epíleg, la lectura del llibre haurà de fer-nos meditar profundament si volem que el futur de Catalunya s'endegui pels camins del nostre recobrament nacional. Conèixer el

CORONA

Les més famoses i completes
MÀQUINES D'ESCRIURE PORTÀTILS

Per a lliurament immediat

LA NOVA «SUPERVELOÇ»

L. C. SMITH

El somni de la secretària convertit en realitat
L'ideal del gerent, per la seva economia i eficiència
Un triomf en el traç de màquines d'escriure
Magnífics contorns en tots els seus costats
Ràpida, lleugera, eficient i molt més completa que en els models anteriors

F. ARMIDA & Ca. Sucs. S. A.
Insurgentes, 56 - MEXIC, D. F.
Consulteu a l'Agent de Vendes: RICARD ALTABA

ARTES
DECORACION

MOBLES
TAPISSERIA
CORTINATGES

Génova, 2 - Insurgentes, 220
Tel. Mex. J-62-06
MEXIC, D. F.

que hem estat com a nació és preparar les consciències per a un futur tan brillant i esplendent com el passat. Per això, però, cal que tots els catalans sapiguem retrobar el punt de coincidència indispensable per a fer possible la unitat que permeti que Catalunya torni a ser rica i plena.

No cal dir, doncs, que la segona edició a Mèxic per la Col·lecció Catalònia d'aquest interessant i valuós llibre d'en Nicolau d'Olwer ha estat un encert, tant com per l'oportunitat de l'hora com pel mèrit que revela de saber escollir aquelles obres que més poden influir a mantenir el caliu del sentiment patri. — J. C. I M.

EL DARRER DELS TUBAUS, per JAUME ROIG. — *312 pàgines. Vol. VIII de la Col·lecció Catalònia. Mèxic, 1946.*

El darrer dels Tubaus és la història d'una família burgesa d'una petita ciutat catalana. Per les pàgines del llibre desfilen quatre generacions: una gran diversitat de tipus, els caràcters dels quals l'autor presenta amb la sagacitat d'un psicòleg perspicaç i observador. Des del vell Baldiri, botiguer tenaç i un xic rutinari, i l'avi Joan i l'àvia Mercè, passant pels set fills d'aquesta parella entendridora, fins al protagonista i el seu cosí Carles i una munió de personatges que es mouen al volt de la família, tothom serveix a l'autor per a fer un estudi de les passions humanes. Els tipus d'aquesta obra són éssers vivents, amb les qualitats i les flaqueses corrents de la majoria dels mortals. Aquesta és una de les qualitats del llibre de Jaume Roig: l'encert en la creació dels caràcters.

Una altra és la traça amb què pinta l'ambient, ja sigui el de la botiga on s'inicia la història, ja el del Casino, ja el de la masia... Arreu on l'autor situa un personatge, el lector el veu moure en un món real, en el qual encaixa perfectament. Des del començament a la fi del llibre, hi ha una absoluta congruència entre els personatges i l'ambient.

Quant a l'acció —viva, moguda i sempre interessant—, es desenrotlla amb gran naturalitat. L'estil planer i directe de l'autor fa que no hi hagi en la novella ni una pàgina avorridora; els fets es succeeixen els uns als altres, ràpidament, però sense confusió i de manera perfectament coherent gràcies a l'habilitat narrativa del doctor Jaume Roig, que sap passar de manera suau de les escenes sentimentals a les de violència; de les escenes lleugerament còmiques a les discretament patètiques. Hi abunda el diàleg, sempre natural, sense els enfarfecs literaris als quals tendeixen molts novellistes, i que és un dels mitjans que l'autor utilitza per despullar l'ànima dels seus personatges.

D'*El darrer dels Tubaus* es pot dir que és una de les millors novelles catalanes publicades aquests darrers anys —i desgraciadament se n'han publicat ben poques de bones— i de Jaume Roig es pot dir que amb aquesta obra es col·loca en primer rengle entre els novellistes catalans. — V. R.

EL POBLAMIENTO ANTIGUO Y LA FORMACIÓN DE LOS PUEBLOS DE ESPAÑA, pel doctor PERE BOSCH - GIMPERA. *424 pàgines de text i notes documentals; 65 d'índex de matèries; 71 de làmines; 12 mapes. — Volum II de les «Publicaciones del Instituto de Historia». Imprenta Universitaria. Mèxic, 1945.*

Amb la consciència tècnica que regeix tota la seva vasta i polifacètica producció, el doctor Bosch-Gimpera ofereix amb aquesta obra, importantíssima en diversos aspectes —sense oblidar el de la catalanitat de l'autor—, un estudi extens, minuciós i documentat de les característiques ètniques que constitueixen la perenne diversitat dels pobles hispànics.

En la introducció, que per si sola constitueix una aportació notable als investigadors, l'illustre ex rector de la nostra Universitat Autònoma s'endinsa en el dèdal de la prehistòria, que li és tan familiar, i afirma que en l'actualitat ja és factible assajar una síntesi més o menys satisfactòria de l'evolució de la població de la península ibèrica que comprengui els temps primitius preromans i que s'entrelligui amb l'època de la formació històrica dels pobles hispànics a l'Edat Mitjana. Algunes regions han estat explorades suficientment i sistemàticament,

i pel que fa a altres, el coneixement de la seva arqueologia ha avançat prou per permetre conclusions provisionals.

Amb profusió de proves documentals justifica la investigació del paleolític i la dels períodes prehistòrics i protohistòrics; explica els treballs de sistematització arqueològica i les aportacions d'altres disciplines i detalla els centres d'investigació, museus i publicacions periòdiques. Ja entrat dins el tema de l'obra, analitza la geografia peninsular; la més primitiva base ètnica de la península; la formació dels pobles indígenes; les migracions cèltiques; els pobles no cèltics; els fenicis; la thalassocràcia focea i les seves conseqüències; les invasions gregues i cartagineses; l'evolució dels pobles pensinsulars interrompuda per l'expansió cartaginesa i per la conquesta romana; els grups preromans i els pobles moderns.

Es materialment impossible, en una simple recensió, fer una anàlisi d'aquesta obra que assenyalarà una fita dins la bibliografia mexicana i testimoniarà que el pas d'alguns intellectuals catalans per aquest acollidor país que, en general, desconeixia el nervi de la nostra cultura i els trets de la nostra personalitat, no haurà estat infructuós.

La formación de los pueblos de España és un instrument valuosíssim per fer conèixer als lectors americans la diversitat etnogràfica de la península ibèrica.

Des del punt de vista nacional català, les conclusions a les quals arriba el doctor Bosch-Gimpera són terminants:

«El fenomen general de la persistència dels pobles (hispànics), amb els seus caràcters més o menys acusats i distints, però en el fons intacte, es reflexa en el variat concepte que del conjunt d'Espanya té cadascun d'ells, i que és el resultat de la personalitat pròpia, de les seves vicissituds i de la seva trajectòria històrica.»

Aquesta és, tanmateix, la tesi que informa l'obra, del principi al final. — J. B.

ACOLMAN. Text i fotografies de Pere Calders. Dibuixos de Tísner i Calders. Col·lecció Museum. Editorial Atlante. Mèxic, D. F. 1946.

L'Editorial Atlante, de Mèxic, ha iniciat la seva *Colección Museum* amb el volum *Acolman*, obra dels artistes catalans Pere Calders i Tísner. Aquest llibre, luxosament editat, és un estudi gràfic i crític del monestir d'Acolman, dels pares agustins, que va ser declarat monument nacional el 6 d'abril del 1933. Es una valuosíssima aportació a la bibliografia de l'arquitectura del segle XVI^è^ mexicà, que no és pas gaire abundant. L'obra conté uns comentaris crítics sobre l'arquitectura del monestir i els frescos que en decoren l'interior, comentaris que, per la seva extensió i el seu interès, quedaran com a document de consulta; segueix una descripció minuciosa de les diverses peces del monestir i una sèrie de consideracions molt suggestives sobre el caràcter de les construccions deixades pels colonitzadors espanyols. El text, de Pere Calders, amb dibuixos d'ell mateix i de Tísner, acaba amb unes breus notes històriques sobre l'ordre de Sant Agustí.

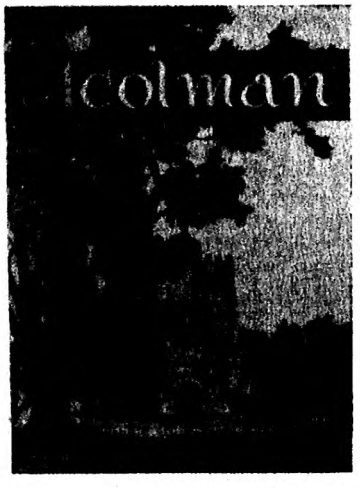

A continuació, cent làmines —magnífiques fotografies de Pere Calders, molt ben reproduïdes— mostren la bellesa d'aquest monument nacional mexicà: els frescos que hi ha a diverses peces del monestir, la portada i el claustre, que són considerats els exemplars de plateresc més pur d'Amèrica, i altres detalls d'una arquitectura en la qual es combinen les característiques religioses civils i militars pròpies de les construccions que deixaren els colonitzadors espanyols del segle XVI^è^.

La sobrecoberta del llibre és en si una obra d'art: una magnífica aquarella, en la qual Tísner confirma la seva qualitat de pintor excellent, ja manifestada en les seves dues exposicions a Mèxic.—J. B.

RESTAURANT-BAR
Papillon
Madero, 18

NOTICIARI

¶ Antoni Julià i Tolrà, rector del Collegi Nacional de Santa Fe (Argentina) ha publicat el llibre *Relatos*. Es tracta d'un recull d'assaigs literaris sobre temes d'ambient argentí.

¶ Manuel Serra i Moret ha traduït i adaptat al castellà *El deleite de la poesía y otros ensayos sobre estética*, de Max Eastman. Aquest llibre ha estat publicat per l'Editorial Aniceto López, de Buenos Aires.

¶ *Vals*, la novella de Francesc Trabal, que va obtenir el Premi Creixells l'any 1936, ha estat traduïda al castellà per Joan Oliver, i acaba d'aparèixer en la col·lecció que edita el Pen Club de Xile.

¶ El *Colegio de México* ha editat diversos escrits inèdits del pare Servando Teresa de Mier, descoberts, recopilats i anotats per Josep M. Miquel i Vergés. Actualment, el diari *Excélsior*, de Mèxic, publica una sèrie d'articles del mateix recopilador

BRAÇOS DE GITANO I TORTELLS de crema i de nata, autènticament a l'estil de casa nostra. — Es serveixen berenars que us faran recordar els vostres bons temps de Barcelona. Extens assortit en pastissos al gust català. — Servei a domicili

JAUME BASSEGODA

Pl. del Parque España, 7, México, D. F.

Telefoneu-nos a l'Ericsson, 11-05-95

Dr. F. PANIELLO GRAU

Metge oculista

Consultes de 5 a 7
i hores convingudes

López, 68, dep. 1-México, D. F.

ESENCIAS
Y MATERIAS
PRIMAS, S. A.

Isabel la Católica, 10
Tels.: J-61-51 I 12-75-94
Cable: ESYMAPRISA

MÈXIC, D. F.

amb el títol *Nueva actualidad de Fray Servando.*

¶ En la *Biblioteca Enciclopédica Popular,* que edita la Secretaria d'Educació Pública del Govern mexicà, el doctor Pere Bosch-Gimpera ha publicat un volum sobre *El hombre primitivo y su cultura.*

¶ Cèsar A. Jordana ha traduït al castellà *Elogio de la sabiduría,* de Jacob Klazkin, per a l'Editorial Sudamericana, de Buenos Aires.

¶ L'escriptor xilè Ricardo Latcham ha publicat al diari *La Nación* un extens estudi sobre els dos darrers llibres de Josep Carner, apareguts a Mèxic: *Nabi* i *Misterio de Quanaxhuata.* I a la revista *Zig-Zag,* també de Santiago, un article sobre *La tragedia de Verdaguer.*

¶ Un amic ens diu que ha llegit un llibre molt pintoresc —com tots els seus— de Josep Pla, publicat darrerament a Barcelona. Sembla que hi descriu els països que ha conegut en les seves correries per Europa. I afirma —i aquest és el punt curiós que volem recollir— que no ha estat mai a Amèrica, perquè el continent americà mai no l'ha temptat. Però que ara, en canvi, té el pressentiment que l'haurà de conèixer, vulgui o no... Tot fa creure que els comptadíssims escriptors catalans que han traït Catalunya tindran més temps per preparar el seu equipatge que els qui, fidels a ella, van sortir-ne només amb la roba que duien a l'esquena.

¶ Darrerament el doctor August Pi-Sunyer ha estat treballant a Nova York en la preparació d'una memòria de fisiologia en llengua anglesa. Simultàniament ha revisat la seva obra *La novella del besavi,* per a la segona edició que n'ha hagut de fer la Col·lecció Catalònia, un cop exhaurida la primera.

¶ L'Editorial Atlàntida, de Mèxic, ha publicat, en castellà, *La ruta incógnita,* de l'escriptor català J. Cid i Mulet.

¶ L'*Editorial Albor,* de París, anuncia la sortida del llibre *Paisatges,* amb litografies de Martí Bas i un pròleg de Feliu Elias (Joan Sacs). L'integren catorze poesies d'altres tants poetes catalans: Josep Carner, Joan Maragall, Gabriel Alomar, Ambrosi Carrion, Joaquim Folguera, etc.

Seguiran: *Dos contes,* de Ramon Raventós, per a la il·lustració dels quals Pau Picasso executa uns aiguaforts; *Cançons populars catalanes,* amb puntes seques de Joan Rebull i una introducció de Just Cabot; *Barcelona a vol d'infant,* de Ferran Canyameres, amb litografies en colors de Grau Sala; *Claror de nit,* amb gravats de Martí Bas; *Tota la saviesa d'aquest món,* de Josep Pous i Pagès, amb dibuixos de Feliu Elias (Apa), i *Ofrena a París,* aplec de treballs inspirats per aquesta capital, quasi tots d'escriptors i artistes catalans exiliats.

Totes aquestes obres seran presentades amb luxe i el seu tiratge limitat, com *Tot l'Any,* la primera obra publicada per *Albor,* que va il·lustrar Antoni Clavé.

Aquesta mateixa editorial té en cartera *Vint cançons; Vint sonets,* d'Ambrosi Carrion; *Memòries,* del periodista Eugeni Xammar; *Les termes de Maleagros,* de Pere Coromines, i *Tres nits,* de Ramon Xuriguera.

¶ La revista nordamericana *Collier's* diu que un microimpressor recentment perfeccionat reprodueix 150 pàgines d'un llibre de mida corrent al revers d'una de les fitxes per a índex utilitzades a les biblioteques públiques. Després, un senzill aparell dotat d'una lent d'augment les amplia, fins a fer-les llegibles. Per aquest procediment, la fitxa d'índex serveix ensems de llibre, la qual cosa farà que les biblioteques disposin d'una quantitat enorme d'obres de consulta, en un espai reduïdíssim.

¶ La Societat Catalana d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials, de Buenos Aires, ha editat l'opuscle *La Carta de l'Atlàntic,* de Manuel Serra i Moret, publicat abans, en forma d'articles, a la revista *Catalunya* d'aquella ciutat.

¶ Rafael Marquina ha publicat a l'Havana el llibre *Antonio Maceo, héroe epónimo. Estudio biográfico.*

¶ El Partit Socialista Català, a Mèxic, ha editat la conferència sobre *L'ahir i el demà de Catalunya,* pronunciada al Centre Català de Santiago de Xile per Manuel Serra i Moret.

¶ En les Edicions Gibran (Publicacions del *Club de Amigos de la Cultura Arabe*), de Santiago de Xile, Alexandre Tarragó ha publicat un assaig sobre *El mundo árabe y la astrología.*

¶ En la col·lecció *Ensayos,* de l'Editorial Poseidón, de Buenos Aires, ha aparegut l'estudi de Francesc Madrid *Cinema de hoy y mañana.*

¶ L'escriptor valencià Josep Serra Crespo ha publicat, dins la col·lecció *Intimidad hispánica* que dirigeix B. Costa-Amic, un estudi sobre el problema de les nacionalitats hispàniques.

Estivill

Mobles - Decoració - Treballs d'estil - Cortinatges

ESPARTA, 3 **TELS. Mex. J-70-76 - Eric. 10-19-11** **MEXIC, D. F.**

¶ En una carta que acabem de rebre de Barcelona se'ns dóna la curiosa notícia que el noranta per cent dels llibres que actualment s'editen al cap i casal de Catalunya són traduccions d'obres angleses sobre temes de la guerra suara acabada.

¶ El Govern de Bolívia ha atorgat l'alta condecoració del *Cóndor dels Andes*, una de les més preuades d'aquell país, al senyor Francesc Casanovas i Alier, antic resident a La Paz, com a premi als mèrits contrets en pro de la difusió del llibre bolivià.

REVISTES I PERIÒDICS

Germanor
(Santiago de Xile)

Sumari del número 500, d'octubre del 1945:

Declaracions del Govern català; El número 500 de «Germanor»; Joan Oliver: *L'hora de les bruixes;* Manuel Serra i Moret: *El nacionalisme i la nació;* X. Benguerel: *El castell de Saint-Cyr* (IX); *Els Jocs Florals del 1946;* J. Ferrater Mora: *Introducció al món futur* (VIII); Jordi Arquer: *Notes sobre l'orsisme;* J. M. Batista i Roca: *Del ritme en la història dels pobles peninsulars;* Modest Parera: *L'ensenyament popular a Catalunya;* D. G. i J. O.: *Llibres; Crònica de la collectivitat;* J. Inglada: *L'Amèrica dels Catalans; Carnet.*

Catalunya
(Buenos Aires, Argentina)

Sumari del número 179, d'octubre del 1945: Jordi d'Argent: *Reflexos;* C. A. Jordana: *Allò que passa;* Gràcia B. de Llorenç: *Pregària nova; Teatre català a Buenos Aires;* M. Serra i Moret: *Quelcom més sobre la Federació europea;* Pere Joan Serradell: *Parlem de les roses!;* M. G. Massaguer: *Bonifàs, escultor del segle XVIII; Sabadell; El centenari de Verdaguer a Costa Rica; L'audició de cançons catalanes per Conxita Badia;* Josep A. Peipoc: *Les forces corruptores: l'enveja;* Pere Foix: *El general Albert;* Quelus: *Crònica de París; Un carrer de Buenos Aires que porta el nom de Jacint Verdaguer;* R. Genescà: *Josep Anselm Clavé; Vida catalana a Amèrica.*

Lletres (Mèxic, D. F.)

Sumari del núm. 7, d'octubre del 1945: Agustí Bartra: *Comiat a Josep Carner;* Carles Sala: *El xigüe;* Pere Calders: *La força de les nacions petites;* J. Ventura Sureda: *David Ferragut;* Joan Roura-Parella: *L'infant en l'home;* Ramon Xirau: *Dos poemes;* Manuel Duran: *Sonet;* Avelí Artís: *Escena d'un film;* Paul Valéry: *Si, tot d'una...;* Vicenç Riera Llorca: *L'Andreuet es malfia de l'àngel;* Jordi Arquer: *La renaixença de les llengües i cultures d'Oc;* Marcel Santaló Sors: *Té la natura una interpretació senzilla?*

Quaderns de l'Exili
(Coyoacan, D. F.)

Sumari del núm. 17, de desembre del 1945: *El catalanisme ha mort: ¡Visca Catalunya!; Les arrels de la nostra fe: Els Països de Llengua Catalana sota els musulmans;* Núria Folch: *Llibres en català a Xile: «Les formes de la vida catalana» de J. Ferrater Mora;* Ramon Galí: *Sentit de la Renaixença Militar; Cap a la Renaixença Militar; Una exposició de treballs de l'escultor alacantí Albert;* Ferran de Pol: *La grandesa d'en Lluís Companys;* Jaume Roig: *Contra l'imperi de la facilitat;* Jaume Anton Aiguader i Cortès: *El que cremem;* Masades de Segura: *El profeta de Portlligat; Unes paraules de Torres i Bages.*

Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials (Perpinyà)

Sumari del núm. 8, de setembre del 1945: ***: *El Consell de la Generalitat;* J. de Camps i Arboix: *No intervenció i mitja confiança;* Josep M. Corredor: *Paul Valéry i l'error europeu;* J. M. Bellido: *La Universitat Autònoma de Barcelona i el règim franquista; La carta de Franco i la resposta de Churchill;* X. Y. Z.: *El socors quàquer i els refugiats espanyols. — Informacions i comentaris: Política d'acords comercials o d'hereu Escampa?; La crisi d'energia elèctrica; Els suïcides a l'Espanya de Franco; Estadístiques penals falangistes; Dues dates; Manquen sacerdots; Un text concloent; «Barba... te conozco»; Bases de treball per als tramviaires; Lerroux-Alba; Harmonies oficials; La salutació falangista; Símptomes; El senyor Barba... barbaritza; Un llibre del president Aguirre; L'odissea de Largo Caballero; L'experiència constitucional francesa; Una carta del president Roosevelt; La llei electoral portuguesa; Els tòpics de sempre; El Congrés sindical i Franco. — Efe-*

OFICINA TÉCNICO-FISCAL
ADMINISTRATIVA

"PERITOS CONTADORES"

MELENDEZ i SAGARRA

Avenida 16 de Septiembre, 10
Despatx 303 - Ericsson 12-90-87
MEXIC, D. F.

mèrides internacionals. — Anecdotari d'Espanya.

*

Sumari del número 9, d'octubre del 1945: *Al marge dels «Quaderns de l'Exili»*, de Mèxic. *Els camins de Catalunya*, Rafael Tasis; *Reconquesta del poder pel Partit Popular, a Roma*, Marian Rubió; *Els remeis de l'exili, notes per a una psicagogia de l'exiliat*, Josep Solanes; *La renovació i transformació de la maquinària tèxtil*, Mateu Pou; *El referèndum i les eleccions franceses*, P. P.; *Informacions i comentaris: La labor del COMEIM; Fallides i suspensions de pagaments; L'Orfeó Català; Serrano Suñer reapareix; Un discurs misteriós; El món sindical; Estrangers admesos a treballar; Pocs capellans i menys enginyers; El decret d'indult; Supressió de la censura postal; Revifalla del Sometent; «Per qui toquen les campanes»; El respecte a l'oposició; «Insinúese usted...» — Homenatge a Pompeu Fabra. — Efemèrides internacionals. — Anecdotari d'Espanya.*

NOTICIARI

¶ A París s'edita la revista *Ibèria*, destinada a crear les bases i el clima necessaris per a l'establiment d'una Confederació Ibèrica de Nacions Lliures. El cos de redacció d'aquesta revista, publicada en català, castellà, èuskar, gallec i francès, està integrat per Jean Cassou, Domingues Dos Santos, Antoni Rovira i Virgili, Lluís Nicolau d'Olwer, Armando Cortesao, Manuel Portela Valladares, Manuel de Irujo, Josep Quero i Molares, Jesús M. de Leizaola, Manuel de Miranda, Jean Morgades, Vasco de Fonseca, Rafael de Picabea, i Josep Xirau.

¶ Ha aparegut el número 4 de *Vida Catalana*, publicació en llengua castellana destinada a divulgar el coneixement de les qüestions catalanes en els països de l'Amèrica Llatina. S'edita a Mèxic i la dirigeix Ramon Peypoch. Publica treballs interessants.

QUADERNS d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials

Amb aquest títol surt a Perpinyà cada mes, des del gener del 1945, la millor revista de tipus polític que ha produït l'exili. Aclarim, de bon principi, que la política que inspira la publicació de la qual parlem no és la de cap tendència determinada ni sorgida d'un dels centenars de cenacles que malden per crear en el desterrament les plataformes més heterogènies. El to polític dels *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* el marquen, accentuadíssim de catalanitat, els seus col·laboradors —personalitats significades dins les més diverses disciplines ideològiques—, i resulta sempre profund i ponderat.

La llista d'escriptors que fins al número d'octubre de l'any passat (el darrer que ens ha arribat) han col·laborat en aquests *Quaderns* de Perpinyà és la següent:

Claudi Ametlla, F. Arnau Cortina, J. M. Batista i Roca, doctor J. M. Bellido, J. de Camps i Arboix, J. de P. Capdevila, Josep M. Corredor, Ferran Cuito, Pere Fort, Julià Gual, Amadeu Hurtado, Víctor Hurtado, J. M. Lladó i Figueres, Domènec Montagut, Ramon Noguer i Comet, Dr. Sever Perramon, Mateu Pou, J. Quero Molares, A. Rovira i Virgili, Nicolau M. Rubió, Josep Solanes, Rafael Tasis, Humbert Torres, Dr. Tosquelles, Ramon Xuriguera.

Tots els qui coneixen la respectiva filiació política i els mèrits intel·lectuals dels que figuren en aquesta llista, jutjaran la qualitat de la publicació que recensionem i el sentit de responsabilitat que l'orienta.

A més dels treballs signats, els *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* contenen en cada número una secció d'*Informacions i Comentaris*, nodridíssima de notícies sobre el que esdevé a la península ibèrica. No cal insistir sobre el valor informatiu d'aquesta secció, redactada a quatre passes de la frontera oficial de Catalunya.

QUADERNS
D'ESTUDIS POLÍTICS, ECONÒMICS I SOCIALS
Perpinyà Juny 1946
SUMARI
INFORMACIONS I COMENTARIS

Recomanem als connacionals residenciats a terres americanes que vulguin seguir de la vora el moment polític de la nostra, la lectura dels *Quaderns* de Perpinyà. Els compatriotes que els publiquen, amb l'únic afany de servir les causes de Catalunya i de la llibertat, i fent un esforç que mereix tot el suport, han confiat a EDICIONS CATALÒNIA, de Mèxic, la seva representació administrativa per tot el Continent americà. Tots aquells lectors de LA NOSTRA REVISTA interessats a adquirir els *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, poden, doncs, sol·licitar-ho a la nostra administració (Artículo 123, 66-A, tels. J-28-51 i 12-27-26), la qual els els farà arribar, a mesura que vinguin de França. El preu de cada exemplar és el de tres pesos per a la República Mexicana i 0.65 dòlars per a la resta d'Amèrica. Fora de Mèxic, pot fer-se la comanda als representants d'EDICIONS CATALÒNIA, els quals seran els encarregats de repartir i cobrar els exemplars prèviament encomanats. Convé advertir que els números 1, 2 i 3 són exhaurits.

EDICIONS CATALÒNIA s'han compromès a espandir per tota Amèrica els *Quaderns Polítics, Econòmics i Socials* amb el més absolut desinterès material, atès que cap de les dues organitzacions no són empreses comercials, sinó simples agrupaments de patriotes que, des del lloc on es troben, fan el que poden per ser útils a Catalunya.

LA MÚSICA I ELS MÚSICS

L'ORFEO CATALÀ DE MÈXIC

UNA de les tasques més efectives, en tots els aspectes, que han realitzat els catalans desterrats a Mèxic del 1939 ençà, ha estat la reorganització de la secció coral del vell Orfeó Català que els antics residents a la capital azteca havien fundat fa cosa de quarranta anys i que havia acabat per desaparèixer. L'entitat que sorgí de la fundació de l'Orfeó Català existia, més o menys pròspera, però l'Orfeó que li havia donat el nom s'havia extingit a mesura que els joves que el fundaren es van anar fent madurs sense la precaució d'educar els seus descendents en un clima de catalanitat.

Una bona part dels arribats el 1939, enduts per un esperit tot diferent del de la majoria dels que els havien precedit en l'exili, van organitzar immediatament una massa coral que a principis del 1940 ja s'oferia com una bella prometença en la seva primera aparició pública, sota la direcció d'un músic gironí, jove i entusiasta: Narcís Costa-Horts.

Des de llavors l'Orfeó Català de Mèxic ha pres un impuls artístic que li ha donat un autèntic prestigi dins els cercles musicals no ja mexicans sinó de tota Amèrica.

Fa un any i mig que el dirigeix l'intelligent musicògraf Mestre Baltasar Samper, i sota la seva batuta l'Orfeó ha arribat a la plenitud de la seva capacitat i a l'homogeneïtat derivada d'una absoluta disciplina.

El dia 16 del desembre proppassat, l'Orfeó Català donà el seu cinquè gran concert anual. Per compromisos contrets amb anterioritat per la Secretaria d'Educació no pogué donar-lo, com de consuetud, al Palau de les Belles Arts, i hagué de refugiar-se al Teatre Iris, que és, a la capital, el que segueix a aquell en importància.

El programa era de prova. Per a les dues seccions: *El cant de la Senyera*, de Millet; *Sota de l'om*, de Morera; *La gata i en Belitre*, de Pujol; *Els tres tambors*, de Lambert; *Els fadrins de Sant Boi*, de Pérez-Moya; *Cançó de lladre*, de Sanxo-Marraco; *L'home petitó*, de Samper; *Les fulles seques*, de Morera. Per als homes sols: *Els contrabandistes* i *El bon caçador*, de Samper, i *L'emigrant*, de Vives. Per a les dues seccions: *Al bonic bosc*, de Sermissy; *Adéu, germà meu*, de Waelrant; *El desembre congelat* i *El cant dels ocells* (cançons nadalenques) de Samper; *El conejo* i *Adiós, Mariquita linda* (cançons mexicanes), de L. Sandi; *Empordà i Rosselló*, de Morera, i *Els Segadors*, segons l'harmonització de Samper.

Totes les obres foren interpretades amb una rigorosa perfecció, amb el màxim sentiment i arrencaren de l'auditori aplaudiments i manifestacions d'entusiasme. Se'n repetiren moltes, per accedir a les aclamacions del públic.

Amb aquest concert, els beneficis del qual foren destinats als compatriotes residents a França, l'Orfeó Català de Mèxic haurà clos magníficament les seves actuacions de l'any 1945, que han estat les següents:

25 de febrer. — Concert repàs a l'Amfiteatre Bolívar.

16 de març. — Homenatge als promotors de la Fira del Llibre, al Palau de Belles Arts.

16 d'abril. — Centenari de *Seny i Amor, Amo i Senyor*, d'Avelí Artís, al Teatre Ideal.

10 de maig. — Homenatge a les mares, al Teatre Alameda.

26 de maig. — Homenatge a mossèn Cinto, a l'Orfeó Català.

15 de juliol. — Festa Nacional Francesa, al Palau de Belles Arts.

9 de setembre. — Commemoració de l'Onze de Setembre català a l'Hora Nacional del Govern de la República Mexicana.

13 d'octubre. — Homenatge al President Companys, a l'Amfiteatre Bolívar.

16 de desembre. — Cinquè Gran Concert Anual, a profit dels compatriotes de França, al Teatre Iris.

NOTICIARI

¶ El nostre gran violoncellista Pau Casals ha donat darrerament alguns concerts a Anglaterra, on ha aconseguit èxits impressionants.

¶ El director de l'Orfeó Català del Casal de Catalunya de Buenos Aires, mestre Ernest Sunyer, ha pronunciat una conferència a l'*Ateneu Popular de la Boca*, d'aquella ciutat, sobre *El cant a través dels segles*. Aquesta dissertació fou il·lustrada pel conjunt de l'Orfeó amb obres de Millet, Schiuma, Sunyer, Boero, Bach i Morera.

¶ Com una constatació que les coses de Catalunya no rutllen tal com els dominadors esperaven, i que, per tant, es veuen obligats a

EL MILLOR PAPER PER A CIGARRETES

BIMBO

Papel de Fumar

©

J. A. Racaj Montemayor

39 East 51st Street
NEW YORK 2, U. S. A.

DELS NOSTRES TALLERS A LA VOSTRA LLAR. SENSE INTERMEDIARIS

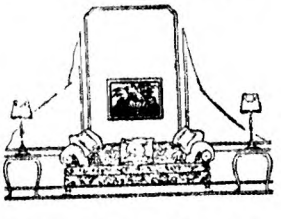

MUEBLES CATALONIA

S. de R. L.

M E S S E G U E R

PERFECTES EN QUALITAT I EN PREU

Ja hem rebut diversos models de les modernes

RADIOS PHILIPS 1946

Insurgentes, 368 — MÈXIC, D. F.
Tel. Eric. 11-17-34

AJUDEU els vostres familiars i amics de la Península, França, Bèlgica, Suïssa, etc., enviant-los paquets de 10 quilos pes net de queviures, robes, sabates, etc., pel nostre servei assegurat d'AVIÓ EXPRÉS

EL RÁPIDO ESPAÑOL

Artículo 123, 22, Desp. 13 Tel. J-34-42 México, D. F.

CAMISERIA

ARTIGAS

CORBATES
ULTIM
MODEL

•

ESPECIALITAT
EN CAMISES
A MIDA

Santa María la Redonda, 53
Tel. 26-69-86 MEXIC, D. F.

La Nostra Revista

s'imprimeix als Tallers Gràfics d'Ediciones Minerva, S. de R. L., Artic'o 123, 66-A. Tels. J 28-51 i 12-27-26

EXCLUSIVAS
CATALOMEX
S. R. L.

Matèries primes per
a les indústries de
PERFUMERIA - FARMÀCIES
LICORS - AIGÜES GASOSES

Representant exclusiu per als Estats de Puebla, Veracruz, Oaxaca i Tlaxcala

Av. 4 Oriente, 204. — PUEBLA, Pue.

abaixar els fums, ens arriba la notícia —gairebé podríem dir de darrera hora— que les autoritats franquistes han autoritzat l'actuació de l'Orfeó Català de Barcelona. Ens diuen que els supervivents de la gloriosa massa coral fundada pel mestre Lluís Millet n'han començat ja, ardidament, la reorganització.

¶ Pel Govern de Xile ha estat concedida la *Creu al Mèrit*, en el grau d'oficial, al senyor Enric Casagran, president de l'Orfeó Català de Santiago, com a premi a la seva tasca cívica en bé del país.

¶ Ha estat publicat a Buenos Aires el llibre del mestre Pahissa *Los grandes problemas de la música*.

¶ En una audició de l'*Asociación Argentina de Compositores*, de Buenos Aires, es va estrenar un trio per a piano, violí i violoncel de la compositora catalana Montserrat Campmany.

LES ARTS I ELS ARTISTES

¶ El pintor Ferran Pasqual Ayllon ha obtingut el primer premi de pintura en el Primer Saló d'Art de la ciutat d'Avellaneda (Argentina).

¶ Al Saló del Banc de Xile, de Santiago, ha exposat una cinquantena de teles el pintor Pere Martínez i Sanxo. En el mateix saló ha fet una exposició d'aquarelles el pintor Ignasi Baixas.

¶ En el IV Saló d'Art de Mar del Plata (Argentina) han exposat obres els artistes catalans Angela Martín, Gustau Cochet i Ferran Pasqual Ayllon.

¶ Organitzada per Solidaritat Catalana s'ha celebrat a París una exposició d'artistes catalans a benefici dels presoners i deportats catalans a Alemanya. Van ser presentades obres dels pintors i escultors següents: Almirall, Anglada, Arquer, Badia Vilató, Blasco, Camps, Castanyer, Antoni Clavé, Pere Créixams, Feliu Elias, Apelles Fenosa, Angel Ferran, Flores, Fontserè, Gallostra, Grau-Sala, Lamolla, Marc, Lluís V. Molné, Padilla, Pasqual, Picó, Pau Planes, Quelus, Joan Rebull, Riba Rovira, Riera, Joan Sala, Tusquelles, Vicents, Ignasi Vidal i Vives.

¶ El pintor Gustau Cochet acaba de celebrar una exposició de pintures i gravats a la Galeria Müller, de Buenos Aires.

¶ Lluís Macaya ha tingut oberta una exposició de pintures a Rosario de Santa Fe (Argentina). I una altra, amb 38 paisatges de Catalunya i l'Argentina, a la sala Witcomb de Buenos Aires.

¶ Joan Miró ha exposat alguns quadros al *Museum of Modern Art*, de Nova York.

¶ En el Saló Anual de Santa Fe (Argentina) ha estat premiat amb la màxima distinció del certamen el pintor Gustau Cochet.

¶ A l'associació *Amigos del Arte*, de Montevideo, ha obert una exposició el pintor Joan Batlle-Planes, que resideix a Buenos Aires.

¶ El crític d'art argentí Eduardo Eiriz Maglione ha donat una conferència a l'*Ateneo Popular de la Boca*, de Buenos Aires, sobre la personalitat i l'obra del pintor català Batlle Planes.

¶ El novembre passat l'escultor alacantí Albert va exposar a la ciutat de Mèxic, sota els auspicis de la Secretaria d'Educació Pública, vint-i-tres de les seves obres, que van merèixer els elogis de la crítica, particularment *La dama de Tenochtitlan*, en obsidiana, l'escultura més gran del món en aquest material.

ELS ESTUDIS I LES CIÈNCIES

¶ El doctor August Pi-Sunyer ha estat condecorat pel President de la República de Venezuela amb la Medalla d'Honor d'Instrucció Pública. L'acte de la imposició va tenir lloc en ocasió d'inaugurar-se a Caracas un important centre d'ensenyament.

¶ El doctor Joan Coromines, director de l'Institut Filològic de la Universitat de Cuyo (Argentina), ha estat afavorit amb la concessió

d'una beca per la Fundació John Simon Guggenheim, dels Estats Units, per tal de traslladar-s'hi a prosseguir els seus treballs d'investigació científica.

¶ Josep M. Recasens ha estat nomenat representant a Colòmbia de l'Institut Americanista de París.

¶ Miquel Fornaguera, fill del professor del mateix nom que actualment dirigeix la *Institución Nemesio Camacho* per a la reeducació dels infants esgarriats de Colòmbia, ha estat nomenat professor de Geografia d'Amèrica i de Colòmbia d'un Institut de Segona Ensenyança de la ciutat de Bogotà.

¶ El Govern de Guatemala ha nomenat directora de l'Escola Normal femenina la nostra compatriota Maria Solà de Sellarès, que fins ara havia dirigit la Normal de San Salvador (Rep. del Salvador).

¶ L'enginyer Mateu Abelló ha estat nomenat professor de la Universitat de Xile per a la càtedra d'Arquitectura Naval.

¶ I per a la càtedra de Filosofia Moderna i Contemporània, de la mateixa Universitat ha estat nomenat el professor J. Ferrater i Mora.

¶ Amb el nom de Ricard Monner i Sans va ser inaugurada una escola del Consell Nacional d'Educació de l'Argentina. D'aquesta manera, en posar-la sota el patronatge de l'illustre català, s'homenatjava un dels més eficients i volguts educadors que ha tingut la República Argentina.

CURSOS I CONFERÈNCIES

¶ Al Casal Català, de Montauban (França), Baptista Xuriguera ha donat dues conferències sobre el tema *El camí de Catalunya.*

¶ Durant la seva estada a Xile, Manuel Serra i Moret va pronunciar dues conferències a la Universitat de Santiago, sobre el tema *La planificació econòmica i la llibertat democràtica;* una a l'Institut Comercial de Valparaíso, una sobre *Federació Europea.* I al Centre Català de Santiago una altra sobre *L'ahir i el demà de Catalunya.*

¶ A Bordeus (França) ha donat una conferència Gonçal de Reparaz parlant de *Catalunya i la Federació Ibèrica.*

¶ A la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat de Buenos Aires ha donat una conferència Manuel Serra i Moret sobre *Lleis humanes de la nova economia.*

¶ El doctor Joaquim Xirau està professant un curs sobre *Filosofia cartesiana,* a l'Institut Francès de l'Amèrica Llatina, de Mèxic.

¶ L'Agrupació de Metges Catalans Pro Renovació de la Medicina s'ha reunit a Tolosa del Llenguadoc per tal de discutir unes ponències. La d'ensenyament de la Medicina anava a càrrec dels doctors Jesús M. Bellido, Nicolau Battestini i Joaquim Trias; la de Medicina familiar, dels doctors Mestre, Puig, Mias i Sucre; i la de Medicina social, dels doctors Francesc Tusquelles, Josep Martí Feced, Sauret i Llambies.

¶ A l'Associació Cultural de Conferències, de Rosario de Santa Fe (Argentina), el professor Lluís A. Santaló va parlar de *Contribucions de l'aviació al progrés de la ciència.*

¶ S'han celebrat a Buenos Aires unes sessions de caire científic, amb el nom de *Jornades Matemàtiques.*

PROPORCIONEM REPÒS als VOSTRES ULLS
PUNTUALITAT - EXACTITUD - ECONOMIA

ÒPTICA LÓPEZ

LOPEZ, 157-D - Tel. J-09-42 - MEXIC, D. F.

ATENCIO A LES RECEPTES DELS OCULISTES
ULLERES I CRISTALLS DE TOTES MENES

en les quals han tingut participació de relleu tres professors catalans que hi aportaren treballs: els doctors Pere Pi i Calleja i Ernest Corominines, de la Universitat de Cuyo, i Lluís Santaló, de l'Institut de Matemàtiques de la Universitat del Litoral, ambdues de l'Argentina.

OBITUARI

¶ A Caldes de Montbui ha mort l'escultor Manolo Hugué.

¶ Ha mort a Catalunya Raimon d'Abadal, eminent jurista, autor de diversos llibres de dret.

¶ A mitjans del passat mes de setembre va morir a Barcelona el conegut antiquari Josep Valenciano Planes, propietari de les Galeries Valenciano, de la plaça Macià.

¶ Ha mort a Catalunya la mare dels nostres estimats amics Joaquim, Antoni, Josep i Joan Xirau. Ens associem al dol de família.

¶ Ha finat el gran pintor Josep Maria Sert, muralista de fama mundial que decorà el Palau de les Nacions, de Ginebra.

¶ El dia 9 del mes d'octubre proppassat va morir a Barcelona el director d'orquesta i compositor Ferran J. Obradors. Havia musicat diverses obres teatrals, entre elles alguna de catalana.

EL CENTENARI DE VERDAGUER

¶ El Casal Català, de Tolosa del Llenguadoc, va celebrar el Centenari verdaguerià amb un acte presidit per Pere Xifra i Riera. Parlaren els doctors Soula i Girard, Ambrosi Carrion, Alfons Serra i Baldó i Cecília Bertran. La Biblioteca Universitària va obrir una exposició de les obres completes del Poeta i una selecció dels autors més representatius de la Renaixença literària del segle XIXè.

¶ Organitzats per Comunitat Catalana de Centre-Amèrica, se celebraren a la capital de Costa Rica diversos actes d'homenatge a Verdaguer. Al *Collegi superior de noies*, al *Liceu de Costa Rica* i al *Teatre Nacional* parlaren del poeta els professors Llorenç Vives, Joaquín García Monge, Roberto Brenes Mesén: *L'Atlàntida, poema èpic català*, i Azofeifa: *El mar en la poesia de Verdaguer.*

¶ La Intendència Municipal de Buenos Aires ha acordat posar el nom de Jacint Verdaguer a un dels carrers d'aquella ciutat, com a homenatge i adhesió al centenari del naixement del nostre gran poeta.

¶ En la commemoració del Centenari de Verdaguer celebrada pel Centre Català de Montevideo, va pronunciar-hi una conferència el doctor Manuel Saurí, secretari de la Comissió de Cultura, amb el tema *Vida exemplar i obres de Mossèn Jacint Verdaguer.*

¶ En la commemoració del Centenari de Verdaguer, celebrada pel Centre Català de Mendoza (Argentina), el doctor Ernest Corominines va donar una conferència glossant l'obra poètica de Verdaguer.

¶ La universitat de Montpeller va celebrar el centenari de la naixença del gran poeta Jacint Verdaguer amb una vetllada en la qual van parlar, en català, el doctor Humbert Torres i Joan Amade, professor de la Facultat de Lletres d'aquella Universitat; en llenguadocià, el felibre Pere Azema; i en francès, el degà M. Fliche. Una soprano catalana va cantar la *Santa Espina* i *L'emigrant.*

¶ Pere Mas i Perera ha publicat a *Correo Literario*, de Buenos Aires, una excellent biografia de *Verdaguer, poeta y mártir.*

¶ Al *Diario de Costa Rica* ha publicat un article Luis Dobles Segreda parlant de *Mosén Jacinto Verdaguer.*

JOCS FLORALS 1946

Ha estat confiada als felibres del Llenguadoc, que la celebraran a Montpeller, l'organització de la Festa dels Jocs Florals de la Llengua Catalana de l'any 1946. A Mèxic ha estat constituïda la Comissió de Coordinació i Premsa per als països d'Amèrica, integrada pels senyors Alcàntara Gusart, Lluís Aimamí i Ferran Llardent i domiciliada a Uruguay, 49, México, D. F., per a la recapta de fons per a les despeses d'organització i per als premis i per tal de facilitar tota mena d'informacions a les persones que s'interessin pels Jocs Florals.

Pinturas Aplicadas

Av. Nuevo León, 125 - Dep. 202
MEXIC, D. F. Eric. 18-73-87

ARTICLES PER A TOTS ELS ESPORTS

ESPECIALITAT EN EQUIPS
DE FUTBOL, BOXA I BASQUET-BALL

CONFECCIONO
ELS ARTICLES
QUE VENC

Plaza Santos Degollado, 26 - A • ERICSSON 10-18-12 • MEXIC, D. F.

TRANSFORMADORA INDUSTRIAL
DE METALLS
TALLER DE FUNDICIÓ

FOSA DE TOTA MENA
DE PECES
DE LLAUTÓ,
BRONZE,
COURE,
ALUMINI,
ANTIMONI,
I ALTRES ALEACIONS

FABRICACIÓ
DE LÀMPARES
I APARELLS
D'IL·LUMINACIÓ ELÈCTRICA

TALLER: PINTORES, 17 -- OFICINA: INDEPENDENCIA, 80

Eric. 26-76-82 MEXIC, D. F. Eric. 13-58-87

Bones Noves!! Molt aviat estarà ací el que va prometre

Admiral

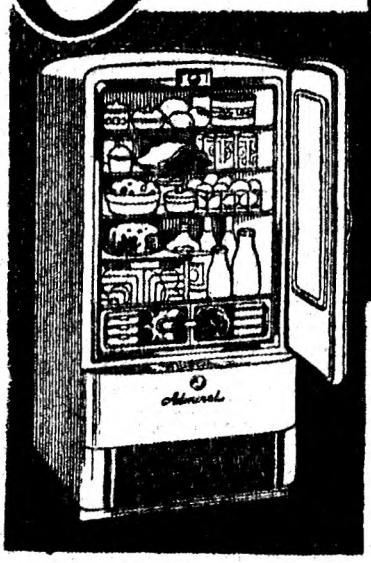

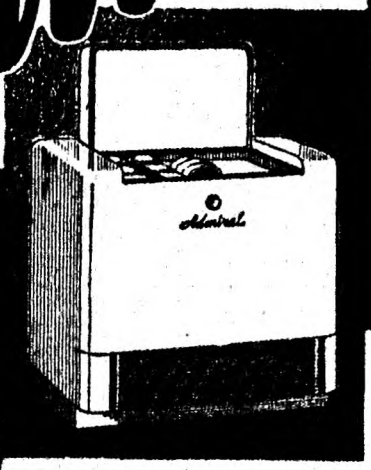

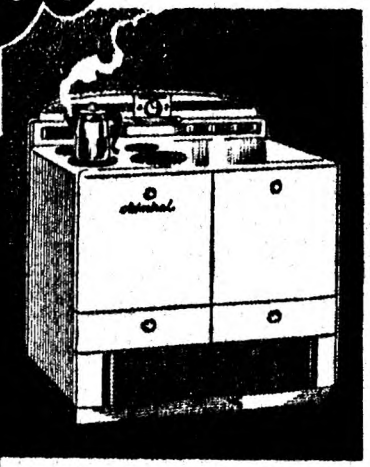

UN REFRIGERADOR
amb 4 importants avantatges

No cal desgelar-lo, perquè mai no s'hi forma gel.
No hi ha serpentins que ocupin espai.
FRED HUMIT: Els aliments no es resseequen i estan sempre frescos.
Llum amb raigs ultravioleta que eviten la descomposició dels aliments.

UN CONGELADOR
casolà que manté els aliments a una temperatura de 14 graus sota zero

Els aliments congelats conserven millor llurs vitamines.

Els aliments mantinguts en aquest fred *àrtic* tenen més bon gust.

Els aliments congelats no es fan mai malbé.

Es UN ESTALVI DIARI, puix que es pot comprar en majors quantitats i, per tant, a preus més baixos.

UNA CUINA ELECTRICA
F O R M I D A B L E !

MENYS per a netejar.
Sense fum...
Sense sutge...
Sense emmascarades perquè no hi ha flama.
MILLORS RESULTATS
Els plats es veuen nets.
Els menjars són més assaonats i més ben cuinats.
No es recouen.
Res no es crema, res no es fa malbé.
MÉS RÀPID
Foc constant i igual, mantingut a temperatures controlades.
S'usa menys aigua.
S'elimina la vigilància del perill que els menjars es recremin.
MÉS MODERNA
De línies aerodinàmiques;
funcionament automàtic;
fàcil de netejar.

A més a més una extensissima línia de RÀDIO, RÀDIO-CÒNSOLES, RÀDIOS PORTÀTILS, RÀDIO - FONÒGRAFS, TOCADISCOS AMB CANVIADOR AUTOMÀTIC, i un meravellós aparell de TELEVISIÓ

La línia "ADMIRAL" la trobareu a

F. ARMIDA & Cª Sucs. S. A.

Insurgentes, 56.—MEXIC, D. F.

i a molts altres establiments importants de la ciutat i de la República

Cap de vendes: RICARD ALTABA